

HÖGSKOLAN FÖR SCEN OCH MUSIK

Möjliga rum för socialt kapital i El Sistema

Camilla Sarner

Uppsats: 15 hp

Kurs: MVK 941, delkurs 3

Nivå: Avancerad

Termin/år: VI/2019

Handledare: Monica Lindgren

Examinator: Olle Zandén

Abstract

The study results show that children and parents develop social networks characterized by mutual trust and faith. Swedish society, with its strong public welfare system, has a high level of interpersonal trust. In the voluntary Swedish Municipal School of Culture, in which El Sistema constitutes a part, despite mutual hierarchical governance, mutual trust and confidence can thus be created social capital. But it is a temporary and fragile social capital. El Sistema is often run as temporary projects, which means that there is an uncertainty about continuation. Despite this uncertain ground, trusting relationships and faith between teachers and families are created. In these relationships are El Sistema's most valuable social capital, which generates both bonding, bridging and linking social capital. But social capital can quickly decline. Therefore, this study recommends that El Sistema should combine organizational hierarchy with social networks to ensure more sustainable structures that over time can safeguard social capital in the form of trusting relationships. In this way, El Sistema can contribute with a sustainable puzzle piece in a democratic community building. The study's result aim to contribute to research on the third space of music by emphasizing the importance of mutual trust and confidential relationships that create social capital.

Keywords: Social capital, El Sistema, music education.

Innehållsförteckning

Förord	1
Kapitel 1 Inledning	2
<i>Bakgrund och problemformulering</i>	2
Kapitel 2 En forskningsöversikt om El Sistema	3
<i>El Sistema i Venezuela och i den globala kontexten</i>	3
<i>El Sistema i Sverige</i>	4
El Sistema som integration och bildning	5
El Sistema som inkludering och bildning	6
El Sistema som bildning och folkbildning	7
Kapitel 3 Syfte och forskningsfrågor	9
Kapitel 4 Teori	10
<i>Socialt kapital som maktinnehav</i>	10
<i>Socialt kapital för kollektiv nytta</i>	12
<i>Socialt kapital som grunden för demokrati</i>	12
Socialt kapital i relation till frihet, jämlikhet och broderskap	14
<i>Socialt kapital som socialt nätverk</i>	15
<i>Socialt kapital i skolan</i>	17
Socialt kapital som relationer	18
Socialt kapital och inkludering i skolan.....	19
Socialt kapital och kortsiktiga projekt.....	19
Socialt kapital kontextanknutet	20
<i>Socialt kapital ett politiskt bidrag</i>	20
<i>Sammanfattning</i>	21
Kapitel 5 Metod och design	22
Urval	22
Intervjuedesign.....	23
Forskarroll och etiska överväganden	25
Analys	26
Kapitel 6 Resultatanalys	28
<i>El Sistema – som del av en marknad, hierarki eller nätverk</i>	28
El Sistema som en aktivitet på marknaden	28
El Sistema som en hierarkisk verksamhet.....	30
El Sistema som ett socialt nätverk.....	32
<i>Relationer i El Sistema</i>	34
<i>Bonding, bridging och linking</i>	35
<i>Sammanfattning</i>	40
Kapitel 7 Diskussion	41
<i>Avslutande reflektioner</i>	44
Referenser	46

Förord

Jag vill börja med att tacka alla barn och föräldrar som generöst delat med sig av tid, tankar och erfarenheter, vilket har gjort denna studie möjlig. Intervjuerna har jag upplevt som trevliga och intressanta samtal som har fördjupat min förståelse för El Sistema.

Vill också framföra ett speciellt stort tack till min handledare, Monica Lindgren, som tålmodigt hjälpt mig med synpunkter och givande diskussioner under min resa med denna studie. Ett stort tack till Er alla som har kommit med uppmuntrande ord på vägen.

Sist men inte minst, ett innerligt tack till min familj som outtröttligt låtit mig vara i min skrivande värld och uppmuntrat mig under hela processen.

Camilla Sarner

Kapitel 1 Inledning

Bakgrund och problemformulering

El Sistema är en verksamhetsgren som vuxit fram i kulturskolan de senaste tio åren i Sverige. Dess inriktning tar sig olika vägar och syften beroende på lokal kontext och lokala förutsättningar. Initiativet föddes i Hammarkullen i Göteborg 2009 efter det att Göteborgs Symfoniker besökte Angered med sin dåvarande chefsdirigent Gustavo Dudamel. Konserttillfället med Beethovens 5:a blev på många sätt en uppskattad konsert, inte minst av de hundratals barn och unga som lyssnade till klassisk musik för första gången. Händelsen blev startskottet till något nytt i kulturskolesverige (Lindgren & Bergman, 2014) även om kulturskolan funnits sedan 40-talet och bedrivit orkesterundervisning under alla år i hela Sverige (SOU2016:69). Dudamel ville med detta gästspel ta tillfället att inspirera kulturlivet till att nå ut med konsten i samhället och till barnen. För mig som kulturskolechef på plats där och då föddes en rad spännande utvecklingsidéer och möjligheter i relation till de komplexa och svårlösta samhällsutmaningar som präglar kommunens arbete i ett särskilt utsatta område. (Göteborgs Stad 2014, 2017, 2018). Nu, tio år senare och ett omfattande utvecklingsarbete med 40 andra kommuner i Sverige finns fortfarande komplexa frågeställningar kvar om vad konsten kan bidra med utifrån ett samhällsansvar, vilken roll konsten kan spela i att möta samhällsutmaningar som vi fortfarande dagligen står inför som segregation, ojämlika livsvillkor och hälsa, brist på mellanmänsklig tillit osv (Göteborgs Stad, 2014, 2017, 2018). Listan kan göras lång. Även om det finns lika många idéer om vad El Sistema kan vara som det finns aktörer så har det för många kommuner ändå varit en centralt samlande fråga om huruvida musik kan vara ett verktyg för social och mänsklig utveckling, det syfte som grundaren i Venezuela J. A Abreu formulerade. När verksamheter nu har funnits i ett decennium finns anledning att se till hur det gick. Frågan om man med musik kan bidra till social utveckling har varit omstridd, utmanande och erfarenheterna går isär (Kuuse, 2018b). Kulturskolan har anammat utmaningen att nå nya målgrupper, finnas på nya platser och prövat nya arbetssätt med skilda erfarenheter. Det finns värdefull kunskap och analys av det fält (Bourdieu, 1994/1995) som vuxit fram i kulturskolans El Sistema-spår (Lindgren, Bergman & Saether 2014, 2014b, 2015, 2016, 2018). Få studier har fångat barnens och föräldrarnas perspektiv. Därför tar denna studie sin utgångspunkt i barnens och föräldrarnas erfarenheter där teorin om socialt kapital kan öka kunskande om vad El Sistema betyder ur ett socialt perspektiv för barn och föräldrar.

Kapitel 2 En forskningsöversikt om El Sistema

El Sistema i Venezuela och i den globala kontexten

I den internationella El Sistema-rörelsen med avstamp i den venezuelanska visionen för El Sistema är den gemensamma nämnaren att använda musicerande för sociala förändringar (Creech, 2016). El Sistema har spridits till mer än 70 länder i världen parallellt med utvecklingen i Sverige och kan därmed närmast beskrivas som en global rörelse. Lesniak (2012) tar fasta på några signifikanta aspekter som förklaring till dess spridning. En stark vision från en person, grundaren J. A. Abreu och därtill dedikerade lärare, är det som hållit samman rörelsen och varit en drivkraft som gjort att El Sistema spridits. Dess sociala mål och etablering i utsatta och fattiga områden är i hög grad själva existensberättigandet för verksamheten, det som legitimerar och motiverar musikundervisningen bland politiker, bidragsgivare och andra finansiärer. I fyra decennier har Abreu med sex olika regeringsskiften drivit verksamheten framåt med ständigt ökad offentlig finansiering tills att det blivit en nationell angelägenhet. Lesniak menar att det som är det unika med El Sistema i Venezuela är inte i första hand att det är en orkesterutbildning, utan snarare just den nationella status verksamheten fått. Vidare pekar Lesniak på några karaktäristiska drag för El Sistema i Venezuela, som är unika för just Venezuela. Utmärkande är

- den tid som varje barn lägger ned med flera timmars spelande varje dag, varje vecka under hela uppväxten.
- ett konsekvent program för lärande i grupp från tidiga år med klassiska orkesterverk.
- ett tydligt pedagogiskt koncept som bland annat innebär sektioner i grupper som sedan mynnar ut i att alla möts i stor orkester,
- förebildning genom att barnen lär varandra och att mycket av individuell undervisning organiseras genom att mer erfarna barn lär mindre erfarna barn.

Samtliga av dessa unika företeelser för musikundervisning är dock omöjliga att implementera i USA, dvs den statliga finansieringen, en landsomfattande organisation, musiklärares ensidiga fokus på västerländsk konstmusik och föräldrars motiv till att vika så mycket tid per vecka för sina barn till en enda aktivitet (Lesniak, 2012). Lesniaks slutsats är att grundläggande strukturer för verksamheten alltså inte är överförbara till USA eller andra länder. Det som Lesniak däremot menar är önskvärt och möjligt att sprida är ambitionen att överbrygga ekonomiska barriärer genom att ge fler barn chans att ta del av musikutbildning. Om kunskap från El Sistema i Venezuela kan stärka politiker och andra finansiärer att samlat från både lokala och nationella statliga nivåer satsa på kultur för barn och unga, då har den mediala uppmärksamheten världen över ett värde menar Lesniak (2012).

I takt med att El Sistemas vision spridits över stora delar av världen har den färgats av de olika undervisningskontexter som den landat i och utvecklats på många olika sätt (Lesniak, 2012). Det finns dock ett antal gemensamma nämnare framvaskade ur El Sistema Globals genomgång från 277 El Sistema-inspirerade program i 58 länder (Creech, 2016). Rapporten framhåller karaktäristiska drag. Creech (2016) menar att El Sistema anses främja positiv, emotionell, social och kognitiv utveckling. El Sistema ger

- möjligheter att utveckla nya musikaliska förmågor och att få framträda,
- möjligheter att utveckla kulturellt kapital,
- interpersonella band och solidaritet i arbetet med att nå delade mål,
- intensiv och frekvent kontakt mellan lärare och elever.

Flera av rapporterna visar på social utveckling på individuell nivå. Personlig utveckling, psykologiskt välbefinnande och ökad självkänsla är exempel på aspekter som förs fram. Det finns en rad exempel från El Sistema i olika delar av världen som visar på dessa kopplingar. Men, som stark kontrast till denna analys finns en studie gjord i Venezuela (Baker, 2014). Den menar i motsats till Creech (2016) att verksamheten varken leder till social utveckling för individen eller för samhället. Baker menar att den västerländska konstmusikens tradition är alltför hegemonisk och disciplinär i sin struktur för att kunna främja barnens möjlighet till social interaktion (Baker, 2014). När El Sistema prövas i den svenska kontexten finns en tradition av mästare-lärling och disciplinär skolning också som en klangbotten och erfarenhet. Därför ställs samma frågor i Sverige om huruvida det är möjligt eller ens lämpligt att med dessa ingångsvärden bedriva socialt arbete. En av de känsliga frågorna kring El Sistema är huruvida västerländsk klassisk musik, ”koloniserarens” musik, och deltagande i en symfoniorkester alls kan leda till demokratiskt deltagande, eller om det rentav handlar om fostran till lydighet och underkastelse (Sæther, 2016). Representanter för orkesterinstitutionerna menar att integration hänger på individens egen kraftansträngning att sätta upp mål och kunna arbeta hårt för att nå högt ställda mål, nå en egenmakt eller empowerment och på så vis själv göra en social förflyttning till den etablerade kulturen och då ges plats i den (Lindgren & Bergman, 2016).

El Sistema i Sverige

Forskning visar att både sociala mål och musikaliska mål så som de formats i El Sistema ger en komplex spännvidd som både utmanar och inspirerar (Norsk Kulturskoleråd, Statens Kulturråd, 2019). Tidigt konstaterades att kulturskolan utvecklade en gränsöverskridande verksamhet med El Sistema som bland annat prövade och utvecklade pedagogiska arbetssätt, yrkesrollen, kulturskolans roll i samhället och nya samverkansformer (Lindgren & Bergman, 2014). En utvecklingsdrivande del i El Sistemas framväxt har varit att projekten har beforskats och på så vis har verksamheten grundats på en musikpedagogisk kunskapsbas. Forskningen har gett underlag för reflektion och för vidare utveckling. Med en kritisk ansats har verksamheten problematiserats och kontextualiserats på ett konstruktivt sätt utifrån olika teorier vilket betytt att för givet tagna ståndpunkter har utmanats, olika perspektiv på komplicerade frågor har analyserats, verksamhetens komplexitet har presenterats på ett strukturerat sätt, diskussioner med möjliga utvecklingsvägar har förts. Verksamheten beskrivs omfatta både motstridiga ideal och diskurser (Lindgren & Bergman, 2014). Idétraditioner har mötts och konfronterats med varandra, yrkesrollen i kulturskolan har omprövats. Ett utmanande komplext arbetssätt har vuxit fram i relation till rådande normer (Norsk Kulturskoleråd, Statens Kulturråd, 2019; Lindgren & Bergman, 2014; Lindgren, Bergman, & Sæther, 2016). Lindgren och Bergman (2016) menar att resultatet visar ett svenskt musikutbildningslandskap i omvandling. Samtidigt konstateras att det är vanskligt att dra slutsatser om El Sistema generellt eller nationellt då variationen är stor, olika pedagogiska idéer prövas och utvecklas på olika sätt beroende på kontext och olika pedagogers och ledares önskemål och idéer (Lindgren & Bergman, 2014; Bergman, Lindgren & Sæther, 2016, Sarner, 2017). En förklaring till den spretiga diskursen är att förstå den som en del i det

senmoderna samhället, som just präglas av traditionsupplösning där estetiska värdenormer och kulturella symboler omförhandlas och omformuleras hela tiden (Bergman, Lindgren & Saether, 2016). Själva organisationsformen är också komplex då El Sistema kan beskrivas som en självständig organisation med egna målsättningar, finansiering och egen hemsida samtidigt som själva verksamheten i de flesta fall övergripande är organiserad inom kulturskolornas ram med varje kommuns och kulturskolas egna målsättningar (Norsk Kulturskoleråd, Statens Kulturråd, 2019).

El Sistema som integration och bildning

Sex olika infallsvinklar på verksamheten genererades i en inledande diskursanalys av verksamheten i Göteborg (Lindgren & Bergman, 2014). Dessa olika infallsvinklar ska ses som analytiska konstruktioner som i praktiken inte separeras från varandra, utan visas som olika roller som läraren navigerar mellan och som kan betonas mer eller mindre eller finnas i olika grad i verksamheten. El Sistema kan beskrivas som skolverksamhet; som musikpedagogisk verksamhet; som fritidsverksamhet; som identitetsskapande verksamhet; som bildningsverksamhet och som fostransverksamhet. För musiklärarna har arbetet med El Sistema inneburit en möjlighet att vidga ramarna för det egna arbetet, att utveckla kollaborativt pedagogiskt arbete och reflektera kring musikläraryrkets moraliska och politiska dimensioner (Saether, 2016). Kuuse (2018c) ser en rollbesättning bestående av konstnären, fostraren, tjänstemannen och rebellen vilket tydliggör en ambivalens kring uppfattningar om ens uppdrag. Musikläraren kan också känna sig hotad i att konstnärskapet trivialiseras och att mål sätts upp för verksamheten som de inte känner sig delaktiga i. Kuuse (2018c) menar att det är viktigt att måldiskussioner delas, förhandlas och utvecklas av musiklärarna själva. Kuuses (2018b) konstaterar att lärarna uttrycker dels frustration och motstånd men även ambitioner och engagemang. Detta diskursiva spänningstillstånd ser Kuuse som en möjlighet då det ger utvecklingspotential.

Lindgren och Bergman (2014) ser att verksamheten anknyter till en skolverksamhet. El Sistema använder begrepp som läroplan och styrdokument. Kuuse ser det som problematiskt att verksamheten är så styrd, vilket tenderar till att minska barnens handlingsutrymme och att det inte främjar kritiska reflektioner (Kuuse, 2018b, 2018c). Samtidigt tydliggörs en musikpedagogisk verksamhet med höga konstnärliga ambitioner som snarare hör hemma i kulturskolan (Norsk Kulturskoleråd, Statens Kulturråd, 2019). Lärarna är högutbildade instrumental- och orkesterlärare. Kärnan i verksamheten är instrumentalundervisning, orkesterspel och körsång vilket hör hemma i den kommunala kulturskolans tradition (SOU2016:69). Det som särpräglar El Sistema i Göteborg är blandningen av genrer, där folkmusik, konstmusik och poplåtar utgör valmöjligheter (Lindgren & Bergman, 2014). Lärare i El Sistema ser sig också som socialarbetare, de sociala målen blir överordnade och verksamhet är organiserad på fritidshemstid. Den drar emellanåt till en mer lekbaserad verksamhet där lekar, fika och umgänge får en framskjuten plats (Norsk Kulturskoleråd, Statens Kulturråd, 2019, Lindgren & Bergman 2014). Denna inriktning kan förstås som en del av progressivismen, ett kreativt ideal, som sätter ett mer barncentrerat ideal i fokus istället för en mer traditionell lärarstyrd och konstmusikaliskt inriktad syn (Olsson, 1993). Kuuse (2018c) konstaterar att lärare upplever sitt sociala musiklärararbete som mycket positivt, viktigt och glädjefyllt, men samtidigt kommuniceras frustration kring ansvar och otillräcklighet, över bristen på tid, samordning, ledarskap och organisation. En ambivalens uppstår där en ståndpunkt från lärarna är att en professionell musiklärares arbete inte har att göra

med social rättvisa. En musklärares uppgift och en socialarbetares uppdrag går inte att förena. Kuuse ser att lärarna tyngs av den retorik som tar för givet att musikundervisning ger en positiv inverkan på individen. Identitetsutveckling betonas starkt i El Sistema, dels en individuell identitetsutveckling och dels en gruppstärkande verksamhet med stark vi-känsla (Lindgren & Bergman, 2014). Det har i en djupare analys visat sig vara komplicerat med skolning in i en viss gruppidentitet eller skolning in i en viss musikalisk identitet i relation till den inkluderande målsättningen då det snarare har riskerat att ge en exkluderande effekt (Bergman, Lindgren & Saether, 2016). Att å ena sidan fokusera på att alla är lika begränsar utrymmet för mångfald och pluralism, i synnerhet om en genre är överordnad, samtidigt finns en risk för exotifiering med vi-och-dom-tänkande som uppstår genom att betona att alla är olika och unika.

El Sistema som inkludering och bildning

De politiska motiven till att starta El Sistema-verksamheter i kommuner har i första hand varit integration. Därför betonar lärarna också sitt arbete som i första hand ett integrationsarbete (Ehrlin & Gustavsson, 2018). En fördjupad analys av lärarnas resonemang utifrån att förstå verksamheten i riktning mot assimilation föreslår Ehrlin och Gustavsson (2018) att istället använda begreppet inkludering för en bättre förståelse för vad lärarna menar bakom begreppet integration. I en senare studie av Ehrlin och Gustavsson, (2018) lyfts föräldrars åsikter och motivation fram för deras barns deltagande i El Sistema. De tror inte att verksamheten skapar möjligheter för deras barn att göra en karriär inom musiken. De är nöjda med att deras barn har fått ett fridsintresse som engagerar dem och som utvecklar deras sociala nätverk med nya vänner. Föräldrar betonar att musik är en källa till glädje och social kontakt, en bro till sammanhang där det finns barn med svensk bakgrund, en dörröppnare till svenska sammanhang (Ehrlin & Gustavsson 2018; Hofvander Trulsson 2010). Ehrlin och Gustavsson (2018) menar att föräldrarnas engagemang i sina barns lärande är en källa till framgång som därmed också blir en viktig aspekt för kommunens engagemang som värdesätter kontakt med föräldrar. Föräldrarnas kommentarer pekar på hur det El Sistema-inspirerade programmet hjälper till att föra samman barn, föräldrar och skola (Ehrlin & Gustavsson, 2018). Hofvander Trulsson (2010) kan också ur ett föräldraperspektiv se att musikaliskt lärande kan vara en strategi för social rekonstruktion. Föräldrar ser just västerländska konstmusik som en möjlig väg för att strategiskt tillägna sig rätt kulturellt kapital i Sverige, men å andra sidan finns ett starkt behov av att anknyta till sitt ursprung och sina rötter, ett kulturellt kapital som går förlorat om inte deras barn får del av sina rötter.

El Sistema definieras också som en bildningsverksamhet. Musikalisk bildning som fostransverksamhet för demokrati och medborgerlig fostran är inget nytt utan har funnits i alla tider (Lindgren & Bergman, 2014). Dels kan verksamhetens ideal härledas tillbaka till 1800-talets bildningsideal, bildning som en fostran som ger barn och unga i fattigdom ökade livschanser (Lindgren & Bergman, 2014), eller till den kommunala musikskolans start på 40-talet, med ambitionen att erbjuda musikalisk bildning till alla barn på frivillig grund, som ett folkbildningsprojekt (SOU2016:69). Denna bild visar en demokratiseringsdiskurs. Denna typ av fostran kan ses som styrande, disciplinerande och en maktutövning om individen ska anpassas in i ett färdigt koncept (Lindgren & Bergman, 2014; Baker 2014). Kuuse, Lindgren & Skåreus (2016) har analyserat filmer om El Sistema i Hammarkullen och i Malmö och konstaterar att dessa filmer visar just ett moraliskt och fostrande ideal med hegemoniska föreställningar om barn, musik,

undervisning och sociala effekter. Idén om att musik kan bidra till social utveckling tas förgiven vilket Kuuse, Lindgren och Skåreus (2016) ställer sig frågande till och de menar vidare att det utövas en mjuk styrning, s k pastoral maktutövning, en hjälpande, instruerande makt som distribueras av samhällets välfärd (Kuuse, Lindgren & Skåreus, 2016). Kuuse (2018a) undersöker musikalisk agens, dvs musikaliska handlingar varigenom individen ges möjligheter att utveckla både sociala kompetenser så som självreglering, identitet och tänkande samt musikaliska kompetenser. Resultatet visar att trots goda intentioner så finns en affektiv, dominant meningskonstruktion som blir styrande med förgivettagna föreställningar om sociala effekter som snarast blir uttryck för disciplinering och makt (Kuuse, 2018b). Undervisningen, menar Kuuse, är också disciplinerande även om det finns ett visst handlingsutrymme för barnen, space för kreativitet och medskapande (Kuuse, 2018b). Lindgren och Bergman (2014) ser att samtidigt som ett estetiskt ideal betonas finns dock ett kreativt ideal som sätter barnens lust i första rummet. Båda dessa ideal gör sig gällande i El Sistema som positionerar sig i relation till dessa diskurser genom att försöka överskrida dem (Lindgren & Bergman, 2014).

El Sistema som bildning och folkbildning

El Sistema har positionerat sig som ett bildningsprojekt (Bergman & Lindgren, 2014b) vilket gör att det kontrasterar till den alltmer marknadsstyrda musikundervisningen i både skola och kulturskola (Holmberg, 2010; Ericsson & Lindgren, 2011). Söderman (2019) beskriver det skandinaviska begreppet bildning utifrån två aspekter, dels en aspekt som handlar om människans fria utveckling och dels en aspekt som tvärtom handlar om att forma människan in i något. Söderman (2019) ser att här vilar dubbla funktioner, dels en bottom-up-rörelse som handlar om människans egen fria vilja att bilda sig, både individuellt och i grupp, och dels en top-down-rörelse där medborgare från lägre klasser bildas in i en miljö, ofta med borgerliga ideal. Lindgren och Bergman (2014) ser dessa dubbla funktioner i att dels socialpolitiska ideal artikuleras som kamp och motstånd utifrån ett tydligt underifrånperspektiv och dels ett borgerligt fostransideal om att fostra socioekonomiskt svaga grupper med den borgerliga musikens goda inverkan (Lindgren & Bergman, 2014). Mot bakgrund av att El Sistema i Sverige startades i förorten i nära dialog med medborgarna identifierades initiativet i början som ett gräsrotsprojekt som föddes underifrån (Bergman & Lindgren 2014b). El Sistema har prövats som ett Community Arts-projekt (Bergman & Lindgren, 2014b). Studien ser att man kan definiera El Sistema som Community Music men att betingelserna inte självklart stämmer, det finns dubbla, spretiga och motstridiga idéer (Bergman & Lindgren, 2014b). Lindgren och Bergman (2014) beskriver vidare El Sistema som både kulturradikal och kulturkonserativ och ser att verksamheten försöker att både härbärgera och sammanföra dessa två kulturideologiska hållningarna. Denna strävan bekräftar antagandet om att dessa inte behöver stå i motsättning till varandra. Frågan är om det är så att denna motstridighet, dessa dubbla funktioner, är just det som ska bevaras och bli en kreativ mötesplats för kreativa demokratiska spänningsfyllda processer (Saether, 2016) som snarare rymmer en utvecklingspotential (Kuuse, 2018b).

För att erbjuda en sådan verksamhet som skapar förutsättningar för demokratiskt deltagande pekar Lindgren och Bergman (2016) på ett tredje rum som rymmer pluralism, som inte avgränsar deltagande i El Sistema till förutbestämd styrning utan istället öppnar upp för en mångfald av valmöjligheter utifrån barnens egna drömmar och önsknings. Det kräver då överväganden i att ompröva metoder som bygger på en lång tradition, en kanon av repertoar och en starkt lärarstyrd

modell med mästare-lärling. Det krävs en förskjutning till en samtida traditionsupplösning som enligt dagens modernitetsforskare karakteriserar det nutida samhället (Lindgren & Bergman, 2016). I ett genreöverskridande rum som rymmer mångfald och pluralism kan öppnas upp för ett klokt sätt hantera vi-och-dom-tänkande. Men att se den västerländska konstmusiken som norm blir problematisk då hegemoniska strukturer ligger inbäddade i dess kultur (Lindgren & Bergman, 2016). Kuuse menar att ett radikalt paradig krävs som riktar uppmärksamheten till barnens handlingsutrymmen som sedan karakteriserar undervisningens iscensättning. Kuuse (2018c) förordar utvecklande av såväl individuell som kollektiv musikalisk agens genom att rikta uppmärksamheten på elevernas handlingsutrymme, ett kollektivt handlingsutrymme där sociala relationer kan omgärda praktiken. I en kollektiv agens kan individers förmåga att känna ansvar för varandra, att kunna dela och förstå varandras erfarenheter och intentioner samt att kunna samarbeta utvecklas (Kuuse, 2018b).

Kapitel 3 Syfte och forskningsfrågor

Tidigare forskning om El Sistema, såväl i Sverige som internationellt, pekar på både problem och möjligheter när det gäller verksamhetens sociala ambitioner. Få studier har dock tagit utgångspunkt i de medverkandes egna berättelser om vilka sociala relationer och sociala nätverk som de anser ha skapats inom ramen för verksamheten. Mot bakgrund av detta är syftet med denna studie att undersöka barns och föräldrars erfarenheter av El Sistema som möjliggörare för socialt nätverkande. Socialt kapital används som teoretiskt begrepp för att analysera om, och i så fall hur, socialt kapital genereras och nyttjas av deltagande barn och familjer i El Sistema.

Forskningsfrågor:

1. Hur kan barns och föräldrars berättelser om deltagande i El Sistema förstås utifrån teorin om socialt kapital?
2. Hur kan El Sistema som organisation förstås utifrån barns och föräldrars uppfattningar om verksamheten?
3. Hur talar barn och föräldrar om relationer i El Sistema?

Kapitel 4 Teori

Utifrån denna studies syfte att undersöka barns och föräldrars erfarenheter av El Sistema som möjliggörare för socialt nätverkande är det intressant att använda sociologiska och statsvetenskapliga teoribildningar om socialt kapital. Socialt kapital kan förstås utifrån tre olika förespråkare; Pierre Bourdieu, James Coleman och Robert Putnam. (Allan & Catts, 2012; Tzanakis, 2013). Förutom Bourdieus sociologiska teori med olika kapitalbegrepp så har sociologen James Coleman och statsvetaren Robert Putnam tagit vidare teorin genom att separat använda begreppet socialt kapital. Allan och Catts (2012) har med utgångspunkt från dessa tre teoribildningar samlat ett koncept för socialt kapital utifrån begreppen *bonding*, *bridging* och *linking* (Allan & Catts, 2012, s. 4). Studiens teoretiska genomgång förklarar socialt kapital utifrån dessa tre teoretiker, Bourdieu, Coleman och Putnam. Genomgången visar på olika definitioner av socialt kapital, hur begreppet har utvecklats och använts på olika sätt. Med Bourdieus kapitalbegrepp (Broady, 1998a) läggs en första grund för att förstå begreppet i relation till hans teoretiska ramverk där socialt kapital är en kapitalform i en tvärande helhet med andra kapitalformer. Bourdieus kapitalbegrepp måste också förstås i relation till hans fältbegrepp och begreppet habitus. En renodlad sociologisk bourdieu-analys utifrån hans teori vore intressant, men rymms inte inom ramen för denna studie. Därför har en avgränsning gjorts genom att borra djupare i förståelsen av vad socialt kapital är och hur socialt kapital separat har tagits vidare av andra teoretiker. Socialt kapital beskrivs också kortfattat utifrån Colemans teori (Allan & Catts, 2012) som på flera sätt skiljer sig från Bourdieus teori men framförallt utifrån Putnam som är den som tagit vidare Colemans teoribildning om socialt kapital. Putnams ståndpunkter som statsvetare har demokratins grunder för det amerikanska samhället som huvudfokus (Putnam, 2000/2007). Slutligen förklaras socialt kapital utifrån studier som Allan och Catts (2012, 2014) gjort i utbildningssammanhang på uppdrag av det skotska utbildningssystemet.

Socialt kapital som maktinnehav

De mest centrala begreppen inom Bourdieus teoretiska ramverk är kapitalbegreppen, fält, habitus och sociala rum. Symboliskt kapital kan ses som det mest grundläggande begreppet i Bourdieus sociologi (Broady, 1998a). Han använder begreppet för att visa vad som erkänns som värdefullt av vissa sociala grupper i samhället (Gytz & Olesen 2004). Symbolisk kapital är inte ett kapital i sig utan ett tillstånd av kulturellt, socialt eller ekonomisk kapital då en kapitalsammansättning erkänns ett värde av andra aktörer inom samma fält. Begreppet fält eller socialt rum använder Bourdieu för att beskriva ett visst sammanhang, för att betrakta ett utsnitt ur det sociala livet som en egen värld som existerar innan vi träder in i den (Broady, 1998b). Ett fält befolkas av en rad olika aktörer såsom lärare, elever, ledare, föräldrar, forskare, journalister, politiker, högskolelärare, musiker, tjänstemän, Vd:ar, debattörer, bidragsgivare, näringslivsrepresentanter m.fl (Broady, 1998a). Alla besitter olika symboliskt kapital och värderar därför olika utifrån sina olika roller. I föreliggande studie kan kulturskola förstås som ett fält, de regionala symfoniorkesterinstitutionerna som ett fält, El Sistema som ett fält. Det är i ett visst sammanhang som kapital ackumuleras, överförs och fungerar. Det sociala kapitalet existerar inte utanför sitt fält (Bourdieu, 1984/1991). Med symboliskt kapital visar Bourdieu att vissa människor eller institutioner har ett högre värde, prestige eller anseende och därmed erkänns och värderas högre än andra grupper.

Men det symboliska kapitalet uppstår endast på de grunder att det finns en relation mellan individens, gruppens eller institutionens tillgångar eller egenskaper och erkännande som ges av den andre eller av andra grupper i samhället. Det krävs en samklang mellan olika dispositioner för att upprätthålla ett symboliskt kapital. I den komplexa praktik som El Sistema kommit att utgöra (Lindgren & Bergman, 2014) med olika musikpedagogiska idéer och ideal och olika maktinnehav kan en analys av hur olika fält går i varandra vara intressant för att förstå de traditioner som möts ideologiskt i El Sistema. (Bergman, & Lindgren, 2016). Denna studie avgränsas dock till att förstå socialt kapital i El Sistema utifrån barns och föräldrars perspektiv men som sammansatt kapitalbegreppen enligt Bourdieus ramverk.

Med de olika kapitalbegreppen fokuserar Bourdieu på betydelsen av individers olika tillgångar till olika maktinnehav och hur dessa påverkar deras livsbanor och möjligheter att utvecklas i olika riktningar (Broady, 1998a; Gytz & Olesen 2004). Han skiljer på kulturellt kapital, socialt kapital och ekonomiskt kapital, de kan vara både rent materiella tillgångar men alltså även på en symbolisk nivå (Broady, 1998a; Broady 1998b) Kulturellt kapital är de tillgångar som innebär en förtrogenhet med finkulturen och som han menar förvärvas i hög grad genom utbildning och som upprätthålls av bland annat utbildningssystemet. Det sociala kapitalet beskrivs som släktband, vänskapsband, nätverk eller andra gemenskaper som skapas genom olika grupptillhörigheter. Ekonomiskt kapital är materiella tillgångar och kunskap om ekonomins spelregler. Bourdieu menar att de olika kapitalformerna är delar i en tvärande helhet (Broady, 1998a; Broady, 1998b). Därför är det relevant att i detta sammanhang beröra de andra kapitalformerna även om endast socialt kapital används i analysen.

Bourdieu menar att det kulturella kapitalet är det allra viktigaste för att tillerkännas ett värde. Han avgränsar kulturellt kapital till att gälla det som på ett dominerande sätt är det som står högst i ett samhälle. Under kulturellt kapital sorterar han bland annat in klassisk musik, klassisk litteratur och förmågan att tala och skriva på ett kultiverat sätt (Broady, 1998a; Bourdieu, 1984/1991). Bourdieus förståelse av den dominerande klassen ska förstås utifrån det franska samhällets värderingar och dess kopplingar till bildning och utbildningsväsendet med titlar, examina etc. samt till den västerländska finkulturen, vilket inte är direkt överförbart till det svenska samhället (Broady, 1998a). När Bourdieu för in begreppet socialt kapital är det för att visa på att andra former av kapital än kulturella och ekonomiska är avgörande för att lyckas (Broady, 1998a). Familjen och släkten, relationer och kontakter, nätverk och vänskapsband är av avgörande betydelse för att t ex få ett jobb eller nå den yrkesstatus man är ute efter. Detta är sociala maktinnehav som finns parallellt med ekonomiskt och kulturellt kapital. Bourdieu hävdar att utan socialt kapital kan individen inte få andra kapitalformer som t ex utbildningskapital att växa. Han menar att individen är beroende av att få ett socialt kapital för att det kulturella kapitalet ska växa. Kontakter och nätverkande är avgörande för att lyckas, det räcker t ex inte med endast bra betyg utan kontakter behövs också. Med andra ord är utbildning inte tillräckligt för att individer ska lyckas utan nätverkande för att få vänner och kontakter är lika viktigt (Broady, 1998a). Bourdieu särskiljer socialt kapital från olika former för symboliskt kapital och ser att det inte genereras på samma sätt som utbildningsnivå med titlar, examina eller som materiella tillgångar. Det handlar istället om de band som förenar individerna i en grupp (Broady, 1998a). Han exemplifierar med fenomen som vänskapskorruption eller svågerpolitik som kan ses som utnyttjande av socialt

kapital. Betydelsen av nätverkande och minglande, deltagande i föreningsliv eller klubbar kan vara värdefulla grupperingar för att stärka sitt sociala kapital. (Broady, 1998a).

De tillgångar som Bourdieu försöker fånga med begreppet socialt kapital är inte helt enkla att förstå. Han undersöker individers, familjers, gruppers, utbildningsinstitutioners eller exklusiva klubbars tillgångar av socialt kapital. På samma sätt som kulturellt kapital kan tillgångarna återfinnas på olika nivåer och i olika tillstånd; som förkroppsligat tillstånd, beteenden och levnadsvanor, dvs habitus, men också som objekt, t ex en målning, en film, ett musikaliskt verk eller en bok (Bourdieu, 1986; Bourdieu, 1984/1991). Tillgångarna kan också ha ett institutionaliserat tillstånd, t ex en examen eller en yrkestitel. Habitus är levnadsvanor och levnadsstil menar Bourdieu. Habitus är sedan generationer inristade mönster, traditioner eller den smak vi har, med vilken vi särskiljer och värderar och som leder oss fram till olika dispositioner i det sociala rummet (Broady, 1998a). Bourdieu menar att habitus är förkroppsligad nödvändighet av existensbetingelser som påverkar individers agens, och som strukturerar och organiserar praktiker i en relationell växelverkan mellan individen och det sociala rummet (Bourdieu, 1986). För att kunna förstå ett socialt kapital måste det studeras i det sociala rum eller det fält det existerar i. Det sociala rummet använder Bourdieu som en abstrakt representation, som en karta, på vilken han placerar olika agenter i vardagslivets praktiska rum (Bourdieu, 1986). Bourdieu har formulerat en praktisk handlingsteori (Bourdieu, 1994/1995) där han pekar på ett socialt rum och redogör för en filosofi som han kallar relationell i den meningen att den sätter relationerna främst (Bourdieu, 1994/1995). Han tar sin utgångspunkt i den dubbelriktade relationen mellan sociala fält och habitusstrukturer (Bourdieu, 1986). Genom att formulera en realistisk beskrivning av det mänskliga handlandet vill han förkasta en rad motsatspar som har haft stor genomslagskraft i samhället, individ/samhälle, individuellt/kollektivt, medvetet/omedvetet, egennyttigt/oegennyttigt, objektivet/subjektivt (Bourdieu, 1994/1995).

Socialt kapital för kollektiv nytta

James Coleman räknas som en av efterkrigstidens mer betydelsefulla samhällsvetare. 1990 lanserade han sin teori om det sociala kapitalets betydelse i form av relationer och nätverk (Allan & Catts, 2012). I likhet med Bourdieus teori menar Coleman att individer har inte bara tillgångar i form av fysiskt kapital, alltså materiella tillgångar och finansiellt kapital eller utbildningskapital utan en fjärde tillgång som är socialt kapital. Men hans utgångspunkt är att människor inte agerar oberoende av varandra utan mer i samspel med varandra för att uppnå något utifrån ett delat intresse. Han har en mer positiv syn på det sociala spelet än Bourdieu då han ser att människan inte så renodlat handlar i egenintresse utan det finns också ett intresse för kollektiva nyttigheter hos individen som t ex miljön, och då spelar det sociala kapitalet en viktig roll. Coleman definierar socialt kapital med betoning på samhällets normer för tillit och förtroende vilka kan återfinnas i familjerelationer eller i skolan (Allan & Catts, 2012). Colemans teori fick inte något genomslag förrän Putnam tog den vidare.

Socialt kapital som grunden för demokrati

Putnam (2000/2007), amerikansk statsvetare har undersökt grunderna för en fungerande demokrati, utifrån det amerikanska samhällets utveckling under 1900-talet och ser att socialt kapital är en av förutsättningarna. I *Bowling Alone* (Putnam, 2000/2007), som fått ett stort

genomslag inom teoribildningen för socialt kapital, konstaterar Putnam att det amerikanska samhället har förlorat eller nedmonterat ett socialt kapital som funnits under första hälften av 1900-talet. Han använder bowling som exempel och menar att fler amerikaner bowlar än någonsin tidigare, men de bowlar inte tillsammans i lag längre. Med en omfattande empiri visar Putnam hur förändringar i arbetslivet, familjestrukturer, ålder, förortsliv, digitaliseringen och andra faktorer har bidragit till denna nedgång. Han menar att vi åter behöver hitta kontakt med varandra som bygger på tillit och förtroende, och att det behövs för att en demokrati ska fungera (Putnam, 1993/2011). På 70-talet gjorde han studier i Italien i samband med den decentraliseringsreform som fördelade makten från Rom till olika regioner. I sökandet efter svar på vad som gjorde att demokratin fungerade bättre i norr än i söder i Italien fann han att det var tätheten och tyngden i det lokala samhällets organisering som var avgörande. Desto mer människor var organiserade i olika föreningar och klubba såsom körer, idrottsföreningar etc. desto bättre visade sig demokratin fungera. Han såg också att det var gynnsamt för den ekonomiska tillväxten. Detta deltagande i föreningar, menar Putnam, skapar socialt kapital (Putnam, 1993/2011). I dessa grupperingar odlas förtroende för andra människor i samhället som i sin tur gör att vi vågar samarbeta med varandra. Denna teori visar på att ett sammanhållande kitt i form av starka sociala normer för tillit och ömsesidighet stärker grunderna för demokrati. Ett talande exempel av den italienske forskaren Gambetta från Sicilien är hur taxichaufförer försöker gå samman för att gemensamt dra nytta av en ledningscentral som gör att taxiåkande blir mer tillgängligt för kunden genom ett och samma telefonnummer. Ledningscentralen skulle dela ut körningar till den chaufför som fanns geografiskt närmast till hands men då alla taxichaufförer fuskade och ljög om sin destination och förväntade sig att alla andra taxichaufförer också ljög så kollapsade snart systemet. Det som hade kunnat vara en vinst för alla aktörer; taxichaufförerna, kunderna och samhället fungerade inte på grund av att socialt kapital saknades, det saknades tillit och förtroende till varandra och då menar Gambetta (Rothstein, 2001) att det saknas grund för samarbete.

Putnam (2000/2007) har undersökt den förlust av socialt kapital som han ser har demonterats sedan 50-talet i det amerikanska samhället, det fundament, den grundbult för demokratin som han menar inte längre fungerar men som tidigare funnits. Den kritik som finns mot Putnams slutsatser ifrågasätter dock om det verkligen rör sig om en allmän minskning av socialt kapital. Själva begreppet socialt kapital kan också vara problematiskt då begreppet är så allomfattande med både informella och formella nätverk och inte minst förståelse av de psykologiska faktorerna som förtroende och mellanmännisklig tillit. Huruvida det går att göra några globala generaliseringar finns det inte några belegg för. USA framstår snarare som ett undantag och det är med den insikten hans beskrivning av socialt kapital ska förstås. För denna studie betyder det att Putnams slutsatser inte är helt relevanta. En myt t ex som cirkulerat är att ett starkt offentligt trygghets-system skulle minska det civila engagemanget, och därmed vara ett motiv till att dra ner på det offentliga ansvaret. Men, tillgänglig svensk forskning (Rothstein, 2001; Rothstein och Kumlin 2005) visar att det inte finns ett sådant samband, snarare är det tvärtom. Rothstein (2001) visar att det skandinaviska samhällets styrka, som globalt sett har ett stort offentligt välfärdsansvar och trygghetssystem, har både hög grad av mellanmännisklig tillit och en stark civil frivillig organisering. I senare studier pekar Putnam (2015) på det amerikanska samhällets kris som snarast beror på ett gigantiskt ojämlikhetsglapp med ökade klasskillnader som har sin grund i det ekonomiska gapet mellan fattiga och rika. Det visar sig bland annat i och förstärks av brustna familjestrukturer,

segregerade skolor som inte ger samma chanser för skolgång. Glappet blir ett genomgripande problem för hela samhället. Han menar i *Our kids* (2015) att det är barnen och den kommande generationen som betalar det högsta priset. Allan och Catts (2012) drar slutsatsen att socialt kapital skulle kunna vara en signifikant potential för att reducera orättvisor, ge förbättrade skolresultat, ge ökad hälsa alltså sammantaget en potential för inkludering och social rättvisa. Men, socialt kapital kan inte kompensera för fattigdom eller annan form av diskriminering och därför förblir socialt kapital ifrågasatt som ett svagt koncept (Allan & Catts, 2012). Rothstein & Kumlin (2005) menar att deltagande i frivilligorganisationer genererar socialt kapital, men pekar samtidigt på andra orsaker för demokratins grunder. Det viktigaste för socialt kapital menar Rothstein och Kumlin (2005) är att det finns fungerande politiska partier och avsaknad av korruption och maktmissbruk i offentlig förvaltning.

Socialt kapital i relation till frihet, jämlikhet och broderskap

Putnam ställer teorin om socialt kapital i relation till frågor om frihet, jämlikhet och broderskap, den franska revolutionens treenighet (Putnam, 2000/2007). Putnam menar att den franska demokratins avsikt med frihet, jämlikhet och broderskap är just det som han själv menar är socialt kapital. Men var balansen mellan frihet, jämlikhet och broderskap går är en avvägning menar Putnam. En fråga som uppstår är om för mycket jämlikhet undergräver friheten, samtidigt som för mycket frihet inte skapar utrymme jämlikhet i samhället. En tredje fråga blir om alltför mycket broderskap är skadligt för både friheten och jämlikheten. I relation till teorin om socialt kapital leder Putnams ifrågasättande till frågan om socialt kapital kan ligga i fejd med frihet och tolerans, i den mening att starka normer och regler i en grupp snarare skapar intolerans och brist på frihet och att en stark samhörighet kan ge en instängande effekt, som tvingar alla att tycka samma, att lika normer och värderingar leder till likformighet och likriktning. I detta resonemang framstår fyra logiskt möjliga samhällstyper beroende på graden av socialt kapital och graden av tolerans. Putnam menar att när betingelserna är sådana att det finns en hög tolerans i kombination med högt socialt kapital så blir det en positiv variant av socialt kapital som ger social samhörighet, utifrån öppenhet, gemenskap och inkludering. Saknas det tolerans så kan det istället leda till slutna grupper som ger exkludering och sektarism. Är det en låg grad av socialt kapital men hög tolerans menar Putnam att det leder till individualism med resultatet att var och en sköter sig själv. Kombinationen lågt socialt kapital och låg tolerans leder till att alla krigar mot alla, anarkism (Putnam, 2000/2007). Människor som engagerar sig i föreningar och andra organisationer ser Putnam överlag som mer toleranta. I olika studier av amerikanska närsamhällen så visar Putnam att socialt kapital går hand i hand med tolerans, att socialt kapital och tolerans lever i symbios. Social samhörighet kan vara kvävande men med en hög grad av tolerans tillförs syre och öppenhet. De som är engagerade i föreningar menar Putnam är ofta mer toleranta. Därav slutsatsen att socialt kapital går hand i hand med tolerans.

Huruvida socialt kapital kan gå hand i hand med jämlikhet eller snarare förstärker ett ojämnt samhälle är vidare en fråga som Putnam problematiserar (2000/2007). När socialt kapital skapas i sammanslutningar av likasinnade kan snarast klasskillnader och rangordningar förstärkas och utestängning längs klass- ras- könslinjer förstärkas. Det är vanligare att välbeställda medborgare engagerar sig i sociala nätverk och beroende på motiv så kan maktordningar och klassklyftor stärkas och upprätthållas med socialt kapital. Putnam konstaterar alltså att det kan ligga ojämlighet i det sociala kapitalet. I denna analys ligger Putnam nära Bourdieus förståelse av

socialt kapital som betydelsefullt för att upprätthålla maktstrukturer (Broady, 1998a). Syftet och motivet hos deltagarna i en organisation har avgörande betydelse för hur socialt kapital används. Om vi erkänner det sociala kapitalets betydelse för att gemenskap i samhällslivet ska vidmakthållas blir det avgörande att definiera gemenskapens gränser (Putnam, 2000/2007). Vem står innanför och gynnas av det sociala kapitalet, vem står utanför och får inga fördelar av det? Putnam ser på 1900-talets trender genom årtiondena i USA och konstaterar att det snarare är så att jämlikhet och gemenskap förstärker varandra och är inte ömsesidigt oförenliga. Putnam konstaterar att det finns ett positivt samband mellan jämlikhet och broderskap. I samhällen där det finns ett svagt socialt kapital menar Putnam att de välbärgade monopoliserar och lämnar de fattiga utanför medan samhällen med högt socialt kapital där är inkomsterna jämnare fördelade. Slutligen frågar sig Putnam som en paradox, om broderskap ligger i fejd med i sig själv. Broderskap faller sig naturligast i socialt homogena grupper, med andra ord så organiserar vi oss med dem som vi är mest lika och det sociala kapitalet skapas enklast genom att ett vi skapas genom att vara i opposition mot något eller någon som är den andre. Den starkaste gemenskapen byggs upp genom att identifiera en gemensam fiende. Leder då socialt kapital genom förbrödning till splittring i samhället? Putnam för in begreppet överbryggande socialt kapital i motsats till sammanbindande socialt kapital och menar att de har olika effekter. Men det är inte så enkelt att dra slutsatsen att överbryggande socialt kapital bygger ett mer tolerant, jämlikt och friare och förbrödande samhälle, medan sammanbindande sociala kapitalet leder till slutna grupper och sekterism. Nej, han menar att båda delarna behövs fast på olika sätt. Äktenskap, samboförhållande eller den närhet som barnen får i sin familj, nära vänskapsrelationer är sammanbindande socialt kapital som utgör byggstenar och fundament i ett demokratiskt samhälle. För kollektiva komplexa samhällsproblem behövs former för att nå överbryggande socialt kapital, det menar Putnam är svårare att bygga upp.

För att återskapa socialt kapital lyfter Putnam (2000/2007) bland annat fram konst och kultur. Han tycker att konst och kulturutövning är lika viktiga fritidsaktiviteter som idrotten, men han ser att det är en mindre nyttjad resurs. Att sjunga tillsammans, liksom att bowla tillsammans, menar han kräver ingen gemensam ideologi eller gemensam social eller etnisk bakgrund vilket underlättar. Putnam uppmanar alla amerikanska konstnärer och ledare för kulturinstitutioner att hitta nya sätt att använda konstarnas verk som ett redskap att samla olika medborgargrupper. Kulturen är givetvis viktig i sig själv, framhåller Putnam, långt utöver sociala mål som att bygga upp samhällsgemenskaper. Kulturen är ändå särskilt viktig och värdefull genom att den överskrider konventionella och sociala barriärer, menar Putnam. Det sociala kapitalet är många gånger en värdefull biprodukt av kulturella verksamheter vilkas huvudsyfte är rent konstnärliga.

Socialt kapital som socialt nätverk

I Bourdieus, Colemans och Putnams teorier om socialt kapital så pekar de alla på att sociala nätverk är en förutsättning för socialt kapital. Vad är då ett socialt nätverk? Det blir en relevant fråga för att förstå teorin om socialt kapital. Därför presenteras här en teoretisk ram för vad ett socialt nätverk är, var i samhällets sociala organisering sociala nätverk återfinns och vad som identifierar ett socialt nätverk och dess mekanismer. Nätverk används ofta slarvigt, ibland som etikett på det som inte kan sättas någon annan etikett på, därför uppstår behovet av att definiera och ringa in vad ett nätverk är (Gunneriusson, 2002). Om man kan beskriva allting som nätverk då minskar begreppets förklaringsvärde. I Gunneriussons antologi Sociala nätverk och fält (2002)

diskuteras utifrån ett historiskt perspektiv kombinationen av Bourdieus fältbegrepp och sociala nätverk. I korthet menar Gunneriusson (2002) att fältbegreppet gett ett socialt rum att placera nätverksaktörerna i. För att särskilja vad som är ett socialt nätverk görs en analys av dess organisationsform i samhället (Hasselberg, Müller & Stenlås, 2002), med hjälp av den amerikanske sociologen Walter W. Powells bidrag om idealtypiska sätt att organisera samhället; marknader, hierarkier och nätverk. Powell menar att sociala nätverk är något annat än marknader och hierarkier och argumenterar för att aktörer i ett socialt nätverk uppstår bland jämlikar. Det nätverksbegrepp som Hasselberg, Müller och Stenlås propagerar för är kvalitativt, ett sätt att definiera en viss typ av relation och avskilja den från andra. De har framför allt intresserat sig för innehållet i relationer, nätverkets funktion för individen och i förlängningen till den sociala gruppen och för samhället. Med ett sådant nätverksbegrepp vill de fånga relationer som är varaktiga, frivilliga, icke-formaliserade och icke-hierarkiska. De vill rikta forskningsintresset mot de mellanmänniska relationer som utgör ett socialt nätverk, hur de fungerar och vilken roll de spelar för sin omvärld. Den viktigaste influensen var Bourdieus fältbegrepp och kapitalbegrepp, just för att han inte använde begreppet nätverk utan fält och därmed tillförde andra influenser till nätverksforskningen. Nätverksperspektivet gavs en förhöjd mening med Bourdieus teori om kulturella fält (Broady, 2002). Powell menar att nätverk avser en särskild typ av organisation av mellanmänniska relationer (Gunneriusson, 2002). Powell skiljer alltså mellan tre idealtypiska sätt att organisera samhället: marknader, hierarkier och nätverk. Marknaden som organisationsform kännetecknas av kortvariga sociala relationer, som helt underordnas utbytesmekanismen, vilket styrs av utbud och efterfrågan. Alla aktörer har samma förutsättningar att delta i marknadsstyrt utbyte, med andra ord har alla samma makt. Det typiska draget för den andra organisationsformen, hierarki, är däremot varierande maktresurser. I enlighet med sin placering i hierarkin förfogar aktörer över olika maktresurser och det påverkar naturligtvis deras möjligheter att agera. Ju högre position desto större makt, och ju större makt desto större handlingsfrihet. Inom formella organisationer, exempelvis företag eller myndigheter, är organisationsformen hierarki dominerande, även om det förekommer horisontella relationer även här. En skillnad mellan marknader och hierarkier är reglernas roll. Hierarkier styrs mycket mer formaliserat. Det finns exakta, ofta nedtecknade regler för hur en aktör i en viss position skall handla. Nätverk kännetecknas till skillnad från hierarkier av en relativt platt struktur. De vanligast förekommande relationerna i ett nätverk kan beskrivas som mer eller mindre jämbördiga. Relationen mellan nätverkets aktörer kan lämpligen karaktäriseras med termen ömsesidigt beroende. Till skillnad från marknadsrelationen är nätverksrelationer varaktiga. Nätverkets aktörer har dock olika positioner inom nätverken, och deras positioner kan kopplas till maktresurser ungefär på samma sätt som i en hierarkisk organisation. Nätverken är i högsta grad maktförmedlande men till skillnad från hierarkier kännetecknas nätverksrelationer snarare av ömsesidighet än av strikt formaliserade positioner. Nätverksrelationer styrs inte av formella regler, även om det finns gemensamma koder för hur nätverksaktörer skall förhålla sig till varandra. Det som avgör vad som är ett nätverk eller en hierarki är således de principer som organiserar personernas inbördes relationer. Det handlar om olika interaktionssätt. Alla mellanmänniska relationer är inte nätverk utan nätverksbegreppet lämpar sig bäst för att karaktärisera ömsesidiga och frivilliga relationer mellan likar. Det menar Powell är ett utmärkande drag för ett socialt nätverk, den icke-hierarkiska naturen. En nätverksrelation definieras som en horisontell relation byggd på ömsesidigt personligt förtroende. Nätverkets funktion för individen är den kanske viktigaste aspekten av nätverk som förklaringsmodell. Vilka funktioner fyller då nätverksrelationer? De primära

funktionerna är: utbyte (distribution), utestängning (exkludering) och sammanhållning (inkludering). Utbyte är den tydligast framträdande funktionen vilket innebär att nätverkets länkar används för förmedling av olika tillgångar. Utan utbyte skulle sociala nätverk sakna mening. Nätverksutbyte kännetecknas av långvariga relationer mellan aktörer, av djup personlig kännedom av de involverade och följaktligen av ömsesidig tillit. En typ av utbyte som sker i sociala nätverk är gåvor och gengåvor. De skapar och bekräftar förtroende som måste finnas i ett nätverk. Gåvor är ett sätt att skapa relationer. En annan typ av utbyte i sociala nätverk är information. Det är den vanligaste tillgång som byts inom nätverk och information kan omöjligt prissättas (Hasselberg, Müller & Stenlås, 2002). Det är ofta exklusiv information som förmedlas genom privat korrespondens som till exempel samtal över en middag, styrelsemöten, sällskap mm. Ju mer exklusiv informationen är desto mer förstärks nätverkets slutna karaktär. En annan viktig egenskap hos sociala nätverk är att de inkluderar respektive exkluderar människor. Nätverk drar gränser kring den grupp av människor som befinner sig inom dem. Den sociala mekanism som framför andra reglerar tillhörighet respektive utanförskap är tilliten mellan de människor som har nätverksrelationer med varandra (Hasselberg, Müller & Stenlås, 2002). Utan tillit kan inte sociala nätverk utvecklas och inte heller bestå. Tillit reglerar också formerna för de utbyten som försiggår i sociala nätverksrelationer. Man kan till och med hävda att det överordnade syftet med de aktiviteter som utspelas i sociala nätverk är att stärka tilliten mellan de inblandade. Vikten av tillit leder frågan vidare till att förstå just den beståndsdel i ett socialt nätverk, de regler enligt vilka tillit mellan människor utvecklas och upprätthålls. Tillit är grundbeståndsdel i en nätverksrelation, menar sociologen Niklas Luhmann (Hasselberg, Müller & Stenlås, 2002). Luhmann menar att tillit mellan två personer kan inte bara byggas upp genom att följa sociala normer. Det som krävs är någon form av överskotts beteende, något mer än vad parterna egentligen kan förvänta sig. För att starta en tillitsskapande process måste ett tillfälle att visa tillit förekomma liksom ett medvetet risktagande av att bli bedragen. Båda deltagarna i processen måste alltså först utsätta sig för risken att svikas, sätta något på spel, och sedan avstå frestelsen att bedra eller sätta det egna intresset framför relationen. Det är genom de positiva erfarenheterna av att utsätta sig för dessa risker som tillitsfyllda relationer bildas mellan människor. Där tillit kan utvecklas mellan människor över tid och rum där kan också sociala nätverk uppstå. Där tillit inte utvecklas som den ska eller där aktörerna inte kan eller vill utveckla tillit där fungerar heller inte de sociala nätverken. Tilliten till den andre bestämmer alltså såväl styrkan i relationen som gränserna för var nätverksrelationer kan förekomma eller ej. Tillit inkluderar människor i ett nätverk, brist på tillit exkluderar.

Socialt kapital i skolan

I antologin *Social capital, children and young people. Implications for practice, policy and research* av Allan och Catts (2012) har teorin om socialt kapital använts inom utbildningsområdet. De använder infallsvinklar från Bourdieu, Coleman och Putnam genom att förstå om och hur socialt kapital kan genereras i skolan och ringar också in socialt kapital som sociala nätverk. De undersöker och redovisar betydelsen av sociala nätverk i relation till skolan som plats, utbildning och lärande i syfte att på olika sätt arbeta för inkludering i skolan. De konstaterade att *space* (Allan & Catts, 2012, s. 218), var en framväxande betydande faktor för socialt kapital i deras studier. De såg vidare att om ett socialt utrymme rymmer processer av ömsesidighet och delaktig som kan skapas med gemensamma mål då byggs nätverk som genererar socialt kapital (Allan & Catts, 2012). Olika studier i skolan visar på att sociala nätverk ger förbättrade skolresultat, förbättrad hälsa och

ökat välbefinnande. (Allan & Catts, 2012). Sociala nätverk som skapar engagemang och sammanhållning bidrar till färre misslyckanden. Studier visar också att barn med utländsk härkomst genom sociala nätverk kommer in i skolan bättre och lyckas på så vis bättre i skolan (Allan & Catts, 2014). Andra studier visar att sociala nätverk är gynnsamt för att öka mångfalden i grupper (Allan & Catts, 2012), minska konflikter och gynna demokrati. Mångfald kan på andra sidan stärka distansen mellan människor och snarare skapa obehag och anomi som leder till att var och en sluter sig i sin egen puppa istället för att nätverka (Putnam (2000/2007)).

Allan, Catts och Stelfox (2012) urskiljer tre typer av socialt kapital;

- *Bonding*, sammanbindande socialt kapital
- *Bridging*, överbryggande socialt kapital
- *Linking*¹, överlänkande socialt kapital

Allan, Catts och Stelfox (2012) beskriver *bonding* som benämningen för det sociala kapital som utvecklas i mindre sammanhang bland gelikar och i nära relationer som t ex familjen och det som finns i och runt hemmet. *Bonding* är de kopplingar som finns mellan individer som delar samma värderingar och har liknande egenskaper, vänskapsband är en form av sammanbindande socialt kapital. ”Bonda” gör man inom familjen, med vänner men även i skolklassen, inom en etnisk grupp eller i en förening där man möts utifrån ett gemensamt intresse eller värdering. *Bonding* är alltså ett sammanbindande socialt kapital (Putnam, 2000/2007) som har en effekt som pekar i motsatt riktning till överbryggande socialt kapital (Putnam, 2000/2007). Allan och Catts använder begreppet *bridging* för att peka på överbryggande socialt kapital som genereras i möten mellan olika sammanslutningar, vilket pekar mot en annan målsättning, att snarare vidga cirklar och röra sig utanför sin trygghetszon. Skolan kan vara ett utrymme för *bridging* (Allan & Catts, 2014), likväl som möten i ett bostadsområde. *Linking* är den mest vinstdrivande sociala kapitalformen och som uppstår när individer med olika maktinnehav möts och anknyter till varandra, t ex politiker som möter barn i skolor i missgynnade områden (Allan & Catts, 2012).

Socialt kapital som relationer

Socialt kapital är med all tydlighet relationell (Bourdieu, 1994/1995; Broady, 1998a; Broady, 1998b, Gunneriusson, 2002; Putnam, 2000/2007). Allan och Catts (2012) menar att två sätt att tillämpa socialt kapital framträder; ett som sätter individen i fokus för socialt kapital och ett annat som har gruppen eller kollektivet i fokus. Putnam riktar blicken till kollektivet medan Bourdieu och Coleman sätter individen i fokus. Bourdieu och Coleman betonar det immateriella med socialt kapital, det särskiljer socialt kapital från andra kapitalformer. Medan det ekonomiska kapitalet syns på bankkontot, och ett mänskligt kapital inom varje individ så finns socialt kapital i relationer. För att äga ett socialt kapital måste personen relatera till andra. Allan och Catts (2012) ser att Bourdieu och Coleman dock tar olika filosofiska positioner. Bourdieu betonar vikten av att få tillgång till institutionella resurser medan Coleman betonar just relationer och normer som skapas genom relationer.

---

¹ De engelska begreppen, *bonding*, *bridging* och *linking* används i brist på svensk översättning.

Socialt kapital och inkludering i skolan

Allan och Catts (2012) prövar socialt kapital i relation till frågor om inkludering i ett flertal fallstudier med ungdomar i skolan i Skottland samt studier om inkludering för barn med flyktningbakgrund. Då förutsättningarna i alla studier är olika, det är olika kontexter betyder det också att förutsättningar för socialt kapital är olika, det kan vara sociala normer, vilka värden man delar, om ömsesidighet finns. Allan och Catts (2012) använder Fukuyamas definition av socialt kapital, dvs förtroende, och konstaterar liksom Fukuyama att förtroende är en essentiell del av socialt kapital. Studier i skolan visar att förtroende är avgörande för barnens välmående och även skolresultat. Förtroende kan också vara ett sätt att förstå effekten av socialt kapital. Svårigheter eller begränsningar i skolan för att bygga socialt kapital är att de nätverk som byggs upp under de första skolåren med förtroliga vänskapsband ofta splittras i senare skeden då barnen hamnar i nya skolor eller nya klassindelningar, det gör att sociala nätverk som byggts upp splittras. Det gäller också föräldrarnas nätverk till skolan som även dem byggs upp under de första åren i skolan men sedan splittras under senare år. Studier om lärar-föräldrakontakt visar att föräldrar måste etablera nya kontakter vid stadietyten hela skolgången med lärare och andra betydelsefulla personer vilket inte gör det möjligt att skapa sociala nätverk som kan hålla genom skoltiden, de bryts när barnen ska byta stadium eller skola. Det finns med andra ord inte strukturer i skolan för att odla sociala nätverk över tid (Allan & Catts, 2012). Studien visar samtidigt att socialt kapital är beroende av kontinuitet, att det finns en plats som över tid kan ge access till sociala nätverk. Det hänger ofta på enskilda individer om det sociala kapitalet finns kvar, om de har förmåga att etablera sociala normer som t ex ömsesidighet. I en annan studie (Allan & Catts, 2012) används dynamiken i att leka, att ta vara på lekfullhet för att pröva förutsättningar för socialt kapital. Vidare ser de betydelsen av själva rummet, det space, för att socialt kapital kan främjas (Cross, Allan & McDonald, 2012). I en studie av ett nätverk för inkludering mellan lärare och föräldrar till barn med ”problem” refereras till tillfälligt svävande socialt kapital. Med det menas att det tillfälligt går att bygga socialt kapital i en grupp på en plats, men att det snabbt kan splittras och upplösas genom att t ex ett projekt avslutas eller att förändringar i skolan splittrar upp det som byggts upp. Förutom skolan finns familjen men även grannar som ett viktigt socialt kapital för bonding. Det är sammanhang som har starkare inverkan på ungdomar än skolan. Under tonårstiden finns en stor rörlighet bland unga, de rör sig mer fritt och går ut och in i olika nätverk, det ger ständiga förändringar i nätverken vilket kan ses som möjligheter för överbyggande av socialt kapital. I studier av sociala nätverk i utsatta områden visas att trots att sociala nätverk är berikande och leder till förbättringar socialt så kommer man dock inte förbi att avsaknaden av ekonomiska resurser och den omfattande påverkan som fattigdom har på individen upprätthåller barriärer för inkludering. Socialt kapital räcker inte för en likvärdig utbildning utan ojämlika strukturer består (Catts & Allan, 2012). Studier i friskolor visar parallellt att starka nätverk som innebär fördelar värnas dem som tillhör skolan, de överbryggas och länkas från generation till generation, som Bourdieu hävdar, nätverket upprätthåller makt till vilka nya socioekonomiska eller etniska grupper är exkluderade. Försök att luckra upp denna konservering av privilegier möts med försvar och skydd (Allan & Catts, 2012).

Socialt kapital och kortsiktiga projekt

Satsningar som görs för social inkludering för marginaliserade grupper är ofta kortsiktiga och har ingen långsiktig finansiering. Kortsiktigheten blir ett hot för att utveckla socialt kapital och ger inte någon möjlighet för progression för deltagarna (Allan & Catts, 2012). Pressade ekonomier i

skolan gör att även om det finns evidensbaserad forskning som visar hur man kan arbeta för högre måluppfyllelse så begränsar ekonomin möjligheten att göra kloka val.

I en studie visas att skolans möjlighet att knyta nära samarbeten med samhällsorganisationer kan gagna unga människor, men då krävs det ett aktivt engagemang från skolan att involvera det omgivande samhället. I ett flertal studier, identifieras betydelsefulla vuxna spela en viktig roll i unga människors liv, vilket kan vara andra personer än skolans lärare.

Socialt kapital kontextanknutet

Mycket av det överbyggande sociala kapitalet som unga människor får tillgång till är inte varaktigt. Allan och Catts (2012) konstaterar i linje med Bourdieu och Coleman att socialt kapital inte är utbytbar utan fungerar och existerar i det fält där det är genererat (Broady, 1998a; Broady, 1998b; Allan & Catts, 2012). Det sociala kapital som man byggt upp i ett sammanhang kan man inte ”cash in” i ett annat sammanhang, det sociala kapitalet är beroende av den kontext det är en del av (Allan & Catts, 2012). Socialt kapital är ej heller som ett mänskligt kapital, något som nyttjas av individen för att få access till olika institutioner eller arbetsgivare. Socialt kapital är nätverk som delas mellan individer och är därför en tillgång mellan människor.

Socialt kapital ett politiskt bidrag

Allan och Catts (2012) uppmanar politiker att se till det bidrag som socialt kapital kan ge för unga människors utveckling, för trygghet och välmående, som stärkande för deras möjlighet att forma önskingar inför framtiden när det gäller utbildning och arbete. Socialt kapital kan dock inte lösa strukturella socio-ekonomiska glapp eller de skadliga mönster som generationer av nedärvt fattigdom innebär (Allan & Catts, 2012; Putnam, 2015). Men socialt kapital är ändå, menar Allan och Catts (2012), en nödvändig komponent i en god politik och i en god praktik.

1. Socialt kapital behöver hela tiden återskapas, återerövas och förnyas. Och det är extra tydligt för barn och unga som hela tiden möter nya sammanhang och grupper genom skolgången och under tonårstid när rörlighet mellan nätverk är stor.
2. Socialt kapital kan inte så enkelt flyttas från ett samhälle eller en gemenskap till ett annat. Det sociala kapital som du har fått i ett sammanhang är präglad av en viss kontext kan inte med automatik återinvesteras i ett annat sammanhang. Det betyder att människor som vuxit upp i en socioekonomiskt begränsad miljö kan inte så enkelt med ett stort socialt kapital ta sig vidare till mer fördelaktiga sammanhang. Här behövs, menar Allan & Catts, att samhället aktivt bidrar till att underlätta för bridging eller linking, det kan inte endast vila på individen själv. Allan & Catts tar fast på Putnams (2000/2007) särskiljande mellan massiv och tunn tillit. Den massiva tilliten finns i nära relationer som familjen och bland nära vänner. Med tunn tillit, alltså relationer som är svagare, osäkrare eller nyare är det svårare att skapa socialt kapital. Men det är dessa risktaganden som skapar potential för bridging och linking (Stelfox & Catts, 2012). Här kan samhället aktivt bidra till att underlätta. Särskilt för små barn som är uppenbart socialt missgynnade är det tidiga insatser som är viktigt, att passivt vänta tills barnen själva p g a frustration och rädsla tar sin situation i egna händer leder bara till att förvärra och öka problembilden Catts & Allan, 2012).

3. Det är nödvändigtvis inte kvantiteten av socialt kapital som en individ får utan snarare kvaliteten i det sociala kapitalet som är viktig.

För att förbättra möjligheterna och tillgänglighet till sociala nätverk är det viktigt att hela tiden förnya, expandera och utvidga gränserna för ett nätverk. Unga människor kan lära sig hur man engagerar sig i ett nätverk och hur man kan forma och förnya socialt kapital.

Sammanfattning

Genomgående i alla teorierna kopplas socialt kapital till sociala nätverk som avgörande för att socialt kapital ska fungera (Broady, 1998a; Gunneriusson, 2002; Putnam, 2000/2007; Allan & Catts 2012). Därför används begreppet socialt nätverk i analysen av intervjumaterialet för att förstå hur socialt kapital utvecklas i El Sistema. Samtliga teorier pekar på betydelsen av relationer och kontakt som bygger på tillit, förtroende och ömsesidighet för att socialt kapital ska genereras. Därför används dessa begrepp för att se till hur barn och föräldrar upplever relationer i El Sistema.

Putnam ser socialt kapital som en grundbult för att bygga en demokrati. En rad olika grupperingar i det amerikanska samhället, från små lokala grupper till stora internationella organisationer, men som har det gemensamt att människor litat på varandra, ger varandra förtroendet och hjälper varandra på olika sätt, är en grund för demokratin och även som olja i samhällsmaskineriet som är ekonomiskt gynnsamt. Riskerna med socialt kapital, utifrån att det kan användas för att gynna de redan gynnade, problematiserar Putnam med begreppen frihet, jämlikhet och broderskap. Han konstaterar att ett samhälle som har en hög grad av socialt kapital är ett mer jämlikt samhälle, det ger frihet och broderskap som leder till inkludering.

Allan & Catts (2012) delar in socialt kapital i tre nivåer och använder det som ett ramverk för att förstå olika former av socialt kapital i det skotska skolsystemet. Det konkluderar teorierna om socialt kapital till tre typer av aktiviteter som innebär att binda samman (bonding), överbrygga (bridging) och att länka (linking). Tillsammans med egenskaper som tillit, förtroende och ömsesidighet, är det kärnan för socialt kapital. (Allan & Catts, 2012, 2014). De konstaterar att utrymme eller ett space är en avgörande faktor för att socialt kapital ska kunna växa. Det är nödvändigtvis inte kvantiteten av socialt kapital som en individ får utan snarare kvaliteten i det sociala kapitalet som är viktig. Dessa centrala begrepp, binda samman (bonding), överbrygga (bridging) och att länka (linking) tillsammans med egenskaper som tillit, förtroende och ömsesidighet används för att analysera det empiriska materialet för denna studie i syfte att se om och hur verksamheten genererar socialt kapital.

Kapitel 5 Metod och design

I detta kapitel redovisas val av metod och olika överväganden i samband med intervjuerna samt tolkning och analys av materialet. När datan samlades in tjänade den två syften. Det första steget var att göra en utvärdering för Göteborgs Stad, som var beställare. Det fanns för det uppdraget detaljerade frågeställningar att förhålla sig och analysbegrepp som skulle användas.

Verksamheten värderades utifrån ledningens fastställda riktlinjer för verksamheten (Göteborgs Stad, 2015). Syftet var att också göra materialinsamling som sedan skulle kunna användas för framtida forskning. Datainsamlingen genomfördes för båda syftena. Det komplicerade datainsamlingen i det att intervjuens design delvis styrdes av kommunala tjänstemän och inte utifrån en vetenskaplig grund. Men då det var klarlagda förutsättningar från början var det möjligt att problematisera och förhålla sig till den komplexiteten genom hela studien. Därför valdes en kvalitativ intervjustudie. Djupintervjuer gav utrymme för egna erfarenheter, upplevelser och värderingar av verksamheten. För att kunna förstå och använda teorin om socialt kapital begrepp krävdes en fördjupad förståelse för varje intervjupersoners beskrivningar som på ett så nyanserat och finkänsligt sätt som möjligt ger teman och kategorier utan för grova generaliseringar (Ahrne & Svensson, 2015; Kvale & Brinkmann, 1997; Alvesson & Sköldberg, 2017). Genom att intervjua barn tillsammans med föräldrar skapades också en möjlighet att förstå hur erfarenheter och upplevelser delas i familjen och hur interaktionen i familjen påverkar barnen och föräldrarna i sin gemensamma upplevelse. Intervjun med familjen gav utrymme för explorativ kunskap, att ny kunskap kunde skapas i interaktionen mellan barn och föräldrar. Intervjuarens roll i samtalet var ett öppet lyssnande som lät samtalsintervjun ledas vidare i interaktionen (Kvale, 1997). Delade erfarenheter och samspelet emellan gav utrymme för nya sätt att förstå varandra (Ahrne & Svensson, 2015).

Urval

Empirin för denna studie av El Sistema använde ett intervjumaterial som tidigare använts i en utvärdering av El Sistema i Göteborgs stads kulturskolor (Sarner, 2018). Intervjuer gjordes med barn med föräldrar från flera olika stadsdelar i staden. Det gjorde att omfattningen på materialet blev stort då de barn och föräldrar från de flesta stadsdelarnas kulturskolor deltog. För att samla in erfarenheter och upplevelser som gett bestående upplevelser eller lärande intervjuades en grupp av barn som varit med en längre tid i El Sistema. En annan grupp av barn som intervjuades var de som har valt att sluta i El Sistema för att förstå orsaker till det. Istället för att göra slumpmässiga urval i kulturskolorna användes ”snöbollsmetoden” (Thomsson, 2002, s. 64), vilket innebär att man drar nytta av det kontaktnät som finns i verksamheten som är av intresse för undersökningen. Samordnare för El Sistema i stadsdelarna fungerade som dörröppnare (Thomsson, 2002). De frågade familjerna och efter godkännande gav de telefonnummer till barnen och föräldrarna. Själva förfarandet med att ringa runt till samordnare, barn och föräldrar gav också en initial kunskap om hur föräldrakontakt och kontakt med barnen fungerade på olika sätt i olika stadsdelar. Samordnarna i stadsdelarna arbetade också på olika sätt och hade olika kontakter med föräldrarna vilket berodde på prioriteringar av den rollen i organisationen. En del samordnare hade en tät och nära kontakt med flera barn, medan andra inte hade någon personlig kontakt alls. I samtal med familjerna var det i vissa fall barnen som förde talan för familjen, i andra familjer hade föräldrarna en framträdande roll och barnen stod bredvid. Familjer från sammanlagt sex olika kulturskolor i Göteborg intervjuades. Då en del familjer hade flyttat hade

de erfarenhet från två kulturskolor. Det gjorde att materialet bestod av intervjuer från områden med stora socioekonomiska skillnaderna i staden. Familjer från tre stadsdelar deltog inte i studien. Bortfallet berodde på att samordnarna inte hade tid att kontakta barn och föräldrar. Det var inte det att någon familj tackade nej. Det kan nu i efterhand ses som en brist i materialet då det framkommit att fler familjer hade velat vara med i studien om de hade fått frågan. Materialet i sin helhet var dock tillräckligt och omfattande och gav perspektiv på verksamheten från familjer i flera sociokulturellt olika boendeyråden och fångade på så vis t ex de skillnaderna i livsvillkor som finns i Göteborg.

Intervjudesign

Datainsamlingen bestod av djupintervjuer om cirka 60–90 minuter per tillfälle. Innan intervjun hade familjerna fått information om att underlaget skulle användas för att utvärdera El Sistema och för framtida forskning om El Sistema. Utvärderingen gick ut på att identifiera unika framgångsfaktorer och utvecklingsområden för El Sistema i syfte att vidga perspektiven och öka kunskapsbasen för utvecklingen av kulturskolorna i Göteborg (Sarner, 2018).

Totalt hade 16 barn eller ungdomar och 12 föräldrar deltagit, varav 9 mammor och 3 pappor. Barnen var mellan 9 och 16 år. Intervjugrupperna blev olika i sin sammansättning av praktiska skäl och utifrån att familjerna själva valde olika deltagande. De flesta intervjuerna bestod av barn tillsammans med en förälder, i en intervju båda föräldrarna med två syskon, några intervjuer var med en förälder och två syskon och i två intervjuer bara en förälder utan barn. I det sistnämnda berättade föräldern om sina egna och sina barns erfarenheter. En förälder tog med sig lappar som barnen skrivit ned som sedan föräldern läste upp, tolkade och förklarade. Anledningen var att barnen var upptagna med orkesterrepetitioner samtidigt. Dessa intervjuer har ett begränsat barnperspektiv för att barnens upplevelser tolkas av föräldern, men de bedömdes ändå ha ett värde för studien, tolkningarna av barnens upplevelser bedöms trovärdiga och sanna.

Intervjuerna hade andra kvaliteter med ett vuxensamtal som gett ett annat utrymme för reflektion av verksamheten. Vid en intervju kom en förälder in i slutet av samtalet vilket gjorde att en omfattande intervju på egen hand med bara en ungdom utgjorde ett underlag i studien.

I samtal med familjerna på telefon bestämdes om lämplig plats för intervjun, den närmaste och enklaste platsen för familjerna var styrande vilket gjort att det blev olika platser. Flertalet av intervjuerna genomfördes på kulturskola, men också andra lokaler i stadsdelen såsom bibliotek, kulturhus och förvaltning, Högskolan för scen och musik, mitt kontor och även på skolgården var ytterligare platser för intervju. Kännetecknande för dessa platser var lugn och ro, möjligheten att göra ljudupptagningar samt inga störande moment, utom möjligen intervju på skolgården då andra personer passerade förbi och visst bakgrundsljud fanns. Intervjuerna gjordes efter skoltid i de flesta fall. Några barn fick gå ifrån på en rast då deras föräldrar anslöt. De intervjuer som genomfördes efter skoltid var lugnare och gav obegränsat med utrymme för intervjusamtalet medan en rast var begränsande och upplevdes stressigt. Intervjuerna gjordes under våren när flera av verksamheterna repeterade inför musiklägret Side by Side vilket säkert påverkade det fokuset i vissa samtal.

Inspelning har skett med mobiltelefon vilket var ett diskret sätt att ta upp ljudet på som jag inte kan se varit störande eller begränsande. Familjerna var positiva till att intervjuas och uppskattade att få vara delaktiga i att berätta om sina erfarenheter av verksamheten. Engagemang och välvilja

har präglat intervjusituationen. Intervjun var som ett samtal där huvudfokus var att barnen berättade om sina erfarenheter och under senare delen av samtalet vändes fokus till föräldrarna om de inte tagit plats i samtalet tidigare. De inledande intervjufrågor som ställdes var öppna som ”Berätta om...” ”Kan du beskriva...”. (Kvale, 1997). De berättelser och de upplevelser som då framkom var tillräckliga för att ställa uppföljande frågor eller påstående såsom, ”jaha”, ”mm – med ett tonfall av okey-vad spännande” som i sig ledde vidare till en fördjupande beskrivning, eller att upprepa, ”så du menar att när du .. så...” och då gick samtalet vidare i att ge exempel på vad den intervjuade menade. Ibland ställdes sonderande frågor som ”Kan du ge ett exempel på det du menar?” eller ”Kan du beskriva en händelse där du varit med om detta??” Tystnad vart också ett värdefullt redskap för att ge tid för eftertanke, känna efter eller minnas. Då kom flera associationer och värdefulla stickspår fram som gav oväntade reflektioner. De sista och kanske viktigaste svaren eller rentav av nödvändighet uttryckta erfarenheterna framkom efter det att intervjun var klar, när vi hade packat ihop och tog sällskap ut ur från intervjulokalerna. Text i trappan eller vid utgången när man skulle tacka och säga adjö så formulerades en spontan berättelse. Vid dessa tillfällen frågade jag om det var okey att ta med den informationen i intervjumaterialet genom att skriva ned berättelsen i efterhand.

Kvaliteten på intervjun var avgörande för kvaliteten på analys, tolkning, resultat och diskussion (Kvale, 1997). Kvalitetskriterier för en intervju som Kvale punktar upp, korta intervjufrågor och långa svar med rika, personliga, berörande och spontana berättelser eftersträvades. I intervjun gjordes vissa klagörande eller förtydligande med uppföljande frågor som ledde till ökad förståelse, som verifierade en tolkning och minskade risken för missförstånd. Som intervjuare eftersträvade jag Kvales (1997) kvalitetskriterier för en god intervjuare. Jag använde den kunskap jag har i ämnet för att på en metanivå samtidigt kunna strukturera, tolka, kritiskt pröva tillförlitlighet och relevans, försökte att minnas allt som sades under intervjun för att kunna utveckla och leda samtalet vidare och att knyta samman i slutet för att nå förtydliganden. Jag eftersträvade tydlighet genom korta och enkla frågor, utan några akademiska begrepp. Jag uttryckte mig vänligt, sponsrande och bekräftande och avbröt inte mitt i en mening utan lät alla tala till punkt. Lyhördhet och känslighet var en strävan att med empati verkligen förstå och höra vad som sades (Kvale, 1997). Ett kritiskt förhållningssätt på intervjuforskning användes för att bli medveten om dess problematik. Kvale (1997) tar upp tio interna kritiska punkter som var värda att beakta i intervjuerna. Han menar att modern intervjuforskning är individualistisk, idealistisk, intellektualistisk, dvs bortser från emotionella aspekter, orörlig dvs. man sitter ned och pratar, kognitivistisk, dvs fokus ligger på tanke och upplevelse på bekostnad av handling, verbaliserande dvs utskriftsformatet förlorar det kroppsliga språket, alingvistisk dvs det lingvistiska förhållningssättet ignoreras, ateoretisk och irrelevant. Han menar att den moderna intervjuforskningen missar flera dimensioner. Då var det naturligt att fråga barnen för att förstå El Sistema utifrån barnens villkor och inte enbart de vuxnas. Denna studie ville ge barn chansen att uttrycka sig fritt och på så vis värna barnens rätt att uttrycka sig och göra sina röster hörda. Det grundade sig på synsättet att barnen själva är kompetenta sociala agenter med egna idéer, önsknings, erfarenheter och uppfattningar om sig själva, sin omgivning och andra (Ahrne & Svensson, 2015). Ambitionen var att barnens rätt till integritet, handlingsutrymme och delaktighet i samhället skulle stärkas (Ahrne & Svensson, 2015). Barnen var alltså inte passiva mottagare utan medskapande som förutsattes iaktta, tolka, tycka och göra medvetna val. I intervjusituationen med barn var det viktigt att ge barnen tid, chans att tänka efter och formulera sina upplevelser i

ord. (Trost, 2010; Doverberg & Pramling Samuelsson, 2000). Utifrån risken att barn lättare påverkas, låter anpassa sig till en situation beaktades det i intervjusituationen. I vissa intervjuer föll det sig naturligt att vänta, låta det vara tyst en stund, i andra fall innebar det att föräldrarna fyllde i och tog över. Då fördes frågan tillbaka till barnen igen för att återknyta till barnets perspektiv. I de fall föräldern inte kunde svenska så bra var det det omvända, att barnen berättade och fyllde i det som föräldrarna vill säga. I intervjuer med barn med funktionsvariationer har samtalet präglats av de kvaliteterna. Det kunde vara att prata mycket och spontant eller att vara fåordig, exakt och konkret. I vilken mån barnen medvetet eller omedvetet försökte uttrycka det som intervjuaren vill höra måste beaktas i tolkningen (Kvale och Brinkmann, 2009). Relationen mellan forskare och informant innehåller alltid en dimension av makt och över - underordning (Ahrne & Svensson, 2015). När det dessutom är en vuxen som intervjuar ett barn var ett ömsesidigt samtal så långt som det var möjligt en strävan. Intervjun följde rådet att vara samtalsliknande (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2000). För att nå fram till barnens tankevärld ställdes öppna frågor, t ex ”Berätta om El Sistema”. Vissa språkbarriärer var uppenbara och krävde mer tid för att ge plats för omskrivningar och flera olika förklaringar. I transkribering av intervjuerna, har därför vissa förtydliganden och tolkningar angetts inom parentes för att minnas på vilket sätt jag som intervjuare förstod den muntliga beskrivningen i stunden. Några svar förtydligades med i vilket röstläge och känsloläge de uttalades, såsom utrop, med glädje, med reservation eller trevande. Då de intervjuade familjerna hade olika språkbarriärer var möjligheten att ta plats varierat och själva attityden till att intervjuas var olika. Alla intervjuer gjordes på svenska och om de genomfördes på de intervjuades modersmål eller inte påverkade maktrelationer och barriärer. Föräldrar med mycket begränsade kunskaper i svenska hade en underordnad roll i relation till sina barn som mer eller mindre förde talan för hela familjen. Barnens tolkningar av föräldrarnas erfarenheter blev då en reflexiv nivå i intervjusamtalet. För att förstå så mycket som möjligt lades kommentarer till vid transkribering, t ex ”uttryckt med glädje”, ”med stolthet” eller ”med tvekan”. Vid en senare läsning, för att koda vad som uttrycks, var denna tolkning viktig. Barnens tolkning av föräldern gav förståelse utifrån ett sammanhang som också innehöll samspelet mellan barn och föräldrar. Föräldrar som kände sig bekväma med det svenska språket kunde å andra sidan föra talan för både sig själva och sina barn. En ytterligare kategori av föräldrar oavsett språkbarriärer var den lyssnande föräldern som promotade att barnen förde talan, reflekterade och berättade utifrån sina egna erfarenheter. Då stod barnens berättelser i centrum men tolkades av föräldrarna och mig som intervjuare. I två av intervjuerna bestod intervjun endast av en förälder som tolkade och reflekterade över verksamheten dels utifrån sin egen erfarenhet som föräldrar men tolkar också sina barns erfarenheter och åsikter som återgavs i intervjun.

Forskarroll och etiska överväganden

Då min egen roll i El Sistema som initiativtagare och verksamhetsledare varit känd för några av familjerna sedan tidigare var det viktigt att problematisera på vilket sätt det påverkade intervjusituationen och själva innehållet. Man kan inte helt bortse från att barn och föräldrar kände ett krav på sig att uttrycka sig positivt. Min egen bakgrund med lång erfarenhet av undervisning och ledarskap i kulturskolan, musikutbildning, musikpedagogiskt utvecklingsarbete och El Sistema kan problematiseras. Risken är att ögat bara ser det som det tidigare har sett. Den risken kan förstås utifrån vad Bourdieu beskriver som reflexmässig reflexivitet, en nästan betingad omedelbar kanske rentav omedveten och uppövad reflexivitet som blivit automatisk

(Kvale och Brinkmann, 2009). Det kan utgöra ett hinder att utifrån en förkunskap vara för snabb i att kategorisera och tolka utifrån den erfarenhet man själv har. Därför var det viktigt att läsa intervjumaterialet om och om igen, för att lämna en omedelbar analys och istället försöka vara öppen för att se en annan ordning, pröva andra analysbegrepp eller perspektiv (Ahrne & Svensson, 2015). Men att vara väl insatt och känna till berättelserna utifrån sin kontext gav också en ökad förståelse och möjlighet till en förfinad och komplexare tolkning.

Etiska överväganden är av betydelse genom hela processen av studien, inte bara i intervjun utan har varit viktig i både planeringen av studien, genomförande och i analys och tolkning. Det insamlade materialet användes i enlighet med de principer som gäller för god forskningssed (Vetenskapsrådet, 2017). Det är ett moraliskt åtagande att ge sig in i en djupintervju och i synnerhet med barn som kan vara mer sårbara. I en intervjusituation där det talade ordet och samtalet är det sättet på vilket man möts är det också med stor försiktighet och lyhördhet som samtal kan föras med personer som inte har svenska som modersmål. Att inte få uttrycka sig på sitt modersmål gav genast ett underläge och en begränsning i förmågan att förklara och beskriva (Kvale, 1997). Medgivande från båda föräldrarna och barnet har inhämtats skriftligt och familjerna var informerade om att intervjumaterialet tjänade två syften. Barnen och familjerna garanterades att vara anonyma, att deras identitet inte kunde avslöjas samtidigt som studiens syfte gav dem möjlighet att göra sina röster hörda och uppmärksammade. För att stärka barnens anonymitet generaliserades viss data, t ex vilket instrument de spelar eller vilken stadsdel de bor i. Fiktiva namn har använts vid citat i analysen. Vetenskapsrådets krav (2017) för att intervjua barn och behandla dess data har beaktats och barnens integritet har beaktats.

Analys

Intervjumaterialet har analyserats och tolkats utifrån begreppet socialt kapital som gett perspektiv och gett olika begrepp för kodning av texten. En växelverkan mellan teori och empiri var viktig för att bryta ett alltför enkelspårigt resultat. En teoretisk ram öppnade upp för både en klarsyn om vad som sker, en kritisk blick för materialet och nya begrepp och strukturer för analys. För att komma förbi en enkelspårig analys och tolkning föreslår Alvesson och Skoldberg (1994) en bredd och variation i det reflexiva arbetet. De urskiljer fyra distinkta element eller tolkningsnivåer. 1. Interaktion med empiriskt material med fokus på utsagor och egna observationer, 2. Tolkning utifrån bakomliggande innebörder 3. Kritisk tolkning med fokus på ideologi, politik, social reproduktion samt 4. Självkritik och språklig reflektion med fokus på egen text, auktoritetsanspråk och selektivitet. Reflektionen uppstod i skärningspunkten mellan olika nivåer som uppstod. För att lämna en omedelbar, för-givet-tagande tolkning kan alltså en akademisk teori utgöra ett perspektiv och en nivå som tillför nya tolkningsperspektiv och mer systematiska tolkningar. Socialt kapital som begrepp skapade utrymme för en konsekvent och kritisk tolkning samt en fördjupad analys. Varje forskare har dock sin tolkningsrepertoar och analysförmåga som sätter olika raster och gränser för insikter bakom de för givet tagna sanningarna. Diskursanalyser i tidigare forskning erbjöd kategorier och strukturer inom området av forskning på El Sistema som var användbara för att förstå empirin i förhållande till tidigare forskning. Utifrån dessa element var ambitionen att tolka texten utan att den personliga kunskapen och erfarenheten skulle stå i vägen. För att studien skulle tillföra akademisk kunskap var det av vikt att dess resultat kunde utgöra underlag för argumentation som tillför något till ämnesområdet. (Ahrne & Svensson,

2015). Ambitionen med denna studie var att bidra till ämnesområdet genom att föra fram barnens röster om El Sistema.

Denna teoretiskt präglade tolkning av intervjumaterialet innebar att jag läste transkriptionerna om och om igen och reflekterade över dem teoretiskt. På så vis växte olika innebörder fram i intervjumaterialet i samklang med teorin, liksom en sammanhängande överblick parallellt med detaljerade analyser. För att komma åt innehållet på ett mer upptäckande sätt lästes intervjumaterialet om och om igen med olika teoretiska begrepp för ögonen. Successivt kunde materialet koda genom att ord och fraser eller innebörder som dök upp här och var ringades in och samlades och gavs en etikett med hjälp av teoretiska begrepp. För att sedan skapa innebörd till ett begrepp användes fyra tekniker: först att definiera i varje intervju, sedan kombinera olika uttalanden med varandra för att förstå hur de relaterade till varandra och till den teoretiska ramen. Slutligen gjordes nyansering för att förstå olika nyanser och grader av ett begrepp i transkriptionerna (Ahrne & Svensson, 2015). För att analysera det transkriberade intervjumaterialet tog denna studie ett teoretiskt grepp för att tolka materialet enligt de överväganden och steg som beskrivits i föregående kapitel. Teorin om socialt kapital användes för att uttolka om, utifrån föräldrars och barns uppfattningar, verksamheten El Sistema kunde sägas generera någon form av socialt kapital. Studien ville med teorin närmare förstå strukturella förutsättningar och mekanismer som konstituerar verksamhetens praktik på olika sätt i relation till frågan huruvida socialt kapital kan genereras i densamma.

Kapitel 6 Resultatanalys

I följande kapitel presenteras resultatet av analysen utifrån det teoretiska begreppet socialt kapital som tagits upp i teorikapitlet. Resultatet är indelat i tre avsnitt. Inledningsvis analyseras El Sistema som organisation i samhället, utifrån de tre idealtypiska sätten att organisera samhället som Powell använder: marknader, hierarkier och nätverk. Denna första analys är väsentlig för att förstå möjligheter till utveckling av socialt kapital. Därefter följer en analys av hur barn och föräldrar resonerar om relationer i El Sistema och vilken betydelse de har. Den tredje delen, slutligen, prövar det teoretiska konceptet bonding, bridging och linking i analys av olika nivåer av socialt kapital utifrån barnens och föräldrarnas erfarenheter.

El Sistema – som del av en marknad, hierarki eller nätverk

I familjernas uppfattningar om El Sistema som social organisation i samhället återfinns drag från samtliga av de tre organisationsformer som Powell menar finns som idealtyper i samhället, dels marknadstypisk organisering, dels hierarkisk organisering och dels socialt nätverk. Nedan följer en analys av El Sistema utifrån barnens och föräldrarnas uppfattningar om El Sistema som organisation.

El Sistema som en aktivitet på marknaden

I nedanstående citat återges ett utsnitt ur två intervjuer där föräldrar från olika delar i staden berättar om varför de valde El Sistema bland andra fritidsaktiviteter på en marknad med ett stort utbud.

Pontus med familj

I nedanstående citat berättar mamma Milena och hennes två barn om hur de fick information om El Sistema tack vare en grannfamilj där kompiserna Fredrik börjat spela cello. Milen är väldigt engagerad och glad över att hon hittade El Sistema och berättar om det i relation till andra fritidsverksamheter. Barnen fyller på och berättar om varför de gillar stråkinstrument och klassisk musik. De har varit väldigt sponsrande och aktiva i verksamheten och liksom med öppna armar tagit in allt som erbjudits. Mamma Milena återger här ett samtal mellan henne själv och en klasskompisens pappa. De känner också varandra privat, går i samma klass och kommer från samma land i Sydeuropa:

Mamma Milena: Vet du att Fredrik har börjat spela i cello? – Vad menar du? (citerar mamma Milena sig själv) – Vet du de saknar folk faktiskt, och jag vet inte hur det ska gå till, men som jag har uppfattat det så får dom även instrument. – Men, vad säger du? svarar ja.... hihhi..... Först var det cello, cello, cello. Och då var det det här praktiska. Nu är det inte så stort som ett piano, men det kostar!! Hur ska det gå till detta? Men, tänk om vi bara köper och så har vi köpt, som vi har köpt hockey-grejer och han prövar, men så ville han inte, och så prövade vi karate, det ville han inte, och så tänker man cello, men näää, det blir lite för mycket. Men då sa Fredriks pappa till mig: – Man behöver inte köpa instrument. – Men vad menar du?? – Igen, de får ju gratis!, man ska betala SEN om barnet tycker det är kul. – Wow, alltså. Jag var jätteglad. (utbrister mamman och skrattar).

Det här citatet pekar på att de tolkar verksamheten som ett utbud vid sidan av andra fritidsaktiviteter i samhället och värderar det utifrån marknadsmässiga mått som pris, hur attraktiv

tjänsten är och dess tillgänglighet. De uppfattar El Sistema som ett utbud på marknaden av olika fritidsaktiviteter och positionerar sig själva som kunder. De upptäcker något som för dem är ett väldigt attraktivt erbjudande, det är precis vad sonen önskat att få göra, det är billigt och är tillgängligt då det ligger i närheten av skolan. Powell menar att detta inte är ett socialt nätverk utan snarare en marknadsmässig relation. Mammans beskrivning av kommunen kan tolkas som att kommunen är en leverantör av en för dem attraktiv tjänst eller produkt, i detta fall musikundervisning, som de som kunder fritt att kunna välja. Den relationen, bygger på ett köp/sälj-tänk och är något annat än att gå med i ett socialt nätverk. Här handlar det om något annat än de grundförutsättningar som finns i ett socialt nätverk, dvs en mellanmänsklig relation som skapas mellan jämlikar (Broady, 1998a, Putnam, 2000/2007, Allan & Catts, 2012, Gunneriusson, 2002). Relationen visar snarare på att utbytesmekanismen gäller, dvs utbud och efterfrågan. Men det som är intressant är familjen själva tar med sig ett socialt nätverk in i El Sistema, dels familjen i sig som det starkaste sociala nätverket (Broady, 1998a, Allan & Catts, 2012), dels en grannskapsrelation och barnens vänskap och samt det sociala nätverk de har i skolan. I den meningen kan familjens agerande tolkas som att de upptäcker en intressant fritidsverksamhet som de köper, eller som i detta fallet får gratis, och som de satsar på hela för hela familjen och hakar på då det finns grannar och vänner att umgås med.

Anna med familj

I en helt annan del av staden berättar pappa Sven om varför deras dotter Anna började i El Sistema. De är en musikintresserad familj som tidigt upptäckte deras dotters stora intresse för att sjunga och förmåga att lära sig texter. De ville ge sin dotter så mycket musik som möjligt och blev väldigt glada när de upptäckte El Sistema. När de började i El Sistema fanns det som profil på en närliggande skola som då styrde valet av skola. Kopplingen till grannskapet och närområdet finns även med i detta citat.

Pappa Sven: Jo, vi visste det från början. Det var en av våra grannar som tipsade, så det var en av anledningarna att vi valde den skolan vi gjorde, att vi vill gå på just den. Vi tyckte att det var jätteviktigt att Anna var med i det, och vi var glada från början. Varken jag eller Annas mamma kan spela, men vi är kulturintresserade. Vi går på väldigt mycket konserter och rör oss i det, snappar upp, och går på alla möjliga arrangemang vi hittar. Försöker nosa upp konstiga saker. Musiken är en del i det. Även om det inte är vårt huvudintresse. Men för oss så var det så att det var Anna själv som ville spela fiol. Absolut. Men sen kan man ju inte heller ha för många aktiviteter. Så får man se hur länge det håller, man lär sig ju generella saker på ett instrument som man sen kan applicera på nåt annat också. Om hon vill byta till gitarr.

Citatet illustrerar ett tydligt utbildningsmotiv med El Sistema. Pappa Sven uttrycker att för Annas familj var El Sistema ett intressant utbud som kombinerades med att välja skola. Att få del av högkvalificerad musikundervisning flera gånger i veckan inom ramen för skolans undervisning visar också att utbudet El Sistema, i detta fall att kulturskolan samverkar med skolan blir ett attraktivt skolval för familjen som vill ge sin dotter en bra musikutbildning. Detta citat visar är det inte heller är ett socialt nätverk det handlar om, utan val av inriktning på skola och utbildning. Man kan möjligen ana att det stora kulturintresset innebär att de knyter kontakter och hittar sammanhang som är kontaktskapande och värdefulla ur ett socialt och kulturellt perspektiv men det är inte det explicita behovet som familjerna uttrycker. Annas familj en typisk El Sistema-familj som via skolan fick reda på El Sistema, många av barnen har länge velat spela ett

instrument men alla har inte känt till kulturskolans ordinarie utbud och då har närheten och koppling till skolan gjort att de fått information. I konkurrensen om elever till olika skolor har den extra satsningen på musik gjort att de valt den skola de går på starkt rekryteringen av elever till skolan. På så sätt kan El Sistema förstås som ett alternativ på den marknad som det fria skolvalet innebär.

Med dessa två citat illustreras uppfattningen om El Sistema, som inte i första hand något socialt orienterat utan en aktivitet. Föräldrar och barn förväntar sig inte att gå med i ett nätverk där de kan vara med och påverka på lika villkor utan det är snarare ett val man gör där utbud och efterfrågan styr. Familjerna förhåller sig mer som kunder till ett utbud av aktiviteter där alternativet El Sistema som både fritidsaktivitet och skola är möjligt att välja.

El Sistema som en hierarkisk verksamhet

Det typiska draget för den andra organisationsformen, hierarki, är varierande maktresurser och att man förfogar över olika maktinnehav beroende på var man befinner sig i hierarkin. Powell (Gunneriusson, 2002) menar att inom myndigheter är hierarki den dominerande formen och att regler spelar en viktig roll. Styrningen är formaliserad och finns ofta nedtecknad exakt för hur en aktör i en viss position skall handla.

Nedanstående citat visar på hur El Sistema uppfattas som en myndighetsutövande hierarki även om kulturskolan inte regleras som en formell myndighet i kommunen. Föräldrar är medvetna om att det är en politiskt och tjänstemannastyrd verksamhet som innebär lagar och regler.

Alice och Nina med sin mamma Johanna

Mamma Jana har varit med i El Sistema sedan starten med hennes två döttrar som först började i förskolans verksamhet och sedan har följt med genom olika stadier och orkestergrupper under åren. De berättar om olika minnen och plockar fram sina egna små guldkorn av upplevelser genom åren med konsertupplevelser, läger och turnéer. Det som blev problematiskt för dem var när de flyttade. Stadens gränser med stadsdelar och kommunala regler blev problematiska hinder för familjen.

Camilla: Ni säger att ni har spelat? Innebär det att ni har slutat nu?

Alice och Nina: Ja, ja, vi slutade för snart tre år sen.

Johanna: När vi flyttade.

Alice och Nina: Ja, så blev det då. För vi kunde inte åka så långt. Vi bor ganska långt ifrån nu. Men vi sökte in till... alltså där vi är vi nu bor, i närheten men det fanns ingen plats. Vi sökte till kör, men det fanns ingen plats - sen sökte vi till solosång istället.

Camilla: Har ni gått över till solosång nu?

Alice: Nej, det fanns inga platser. Nej. Men vi sökte in nyligen till solosång.

Camilla: Mmm? Hur går det?

Nina: Nej, det vet vi inte faktiskt. Vi har inte fått svar.

Johanna: Mmmm.

Alice: Men förhoppningsvis så...

Johanna: Vi väntar på svar.

Camilla: Jaha, så det innebär att just nu är ni inte med i El Sistema.

Alice och Nina: Nej, nej. Det finns nästan ingen plats.
Johanna: Men du är med i varje fall i piano Alice. Du spelar piano.
Alice: Ja, jag spelar piano.
Johanna: Det är kulturskolan.
Alice: Ja, det är kulturskolan, kulturskolan är det.
Camilla: Ja. Men hur är det?
Alice: Det är kul.

Det som utgör hinder för verksamheten är reglerna kring ansökan och antagning. De leder till att barnen halkar ur om de flyttar, vilket flera av familjerna gjort, och då är de tillbaka till ruta ett i kösystemet, trots att lärare försöker att lämna över till varandra. Kön kan inte ta hänsyn till tidigare erfarenheter och de blir antagna till helt nya ämnen om de kommer in. Det kommunala systemet blir en svåröverstiglig hierarki för deltagande. I deras berättelser om El Sistema är de sammantaget tacksamma och glada för de år de fick vara med men upplevelsen kantas av en uppgiven besvikelse. De regler som kommunen har för antagning slår dessvärre tillbaka med känsla av exkludering och utanförskap. De försöker nu på egen hand att musicera hemma genom att ta till sig av Youtubeklipp i låtskrivande och pianospel istället. De regler som finns i kulturskolan för att värna rättvisa och likvärdiga möjligheter att komma in i kulturskolan innebär samtidigt hinder och exkludering för vissa. El Sistema tappar det sociala kapital som möjligen byggdes upp i en kontext när familjerna flyttar.

Cissi

Cissi som är gymnasist och spelar i flera orkestrar beskriver problematiken med den övre åldersgränsen. Hon har också varit med sedan starten och berättar om hur El Sistema gett henne en frizon vid sidan av skolan där hon kan vara sig själv och där hon träffar sina kompisar.

Cissi: Ja, jag känner många i Burnstein som nu ju blir äldre och inte längre kan vara med i kulturskolan. Det är väldigt synd för det är som att se en familjemedlem lämna, det är hemskt att se att de måste lämna Burnstein.

Citatet visar på att de kommunala reglerna kring ålder får en exkluderande effekt. Allan & Catts (2012) beskriver en liknande problematik i skolan utifrån att skolsystemet med olika stadier och byte av skolor dessvärre splittrar de sociala nätverk som byggs under tidiga skolår pga av skolans organisation. De identifierar flyktigt socialt kapital och att det är en effekt av alla projekt som genomförs med avgränsad tidsram (Allan & Catts, 2012). Kulturskolan som organisation är beroende av projekt vilket gör att en del av verksamheten hela tiden är tillfällig och därmed också har begränsningar för att långsiktigt kunna bygga sociala nätverk.

Velma med mamma Sara

Mamma Sara med dottern Velma berättar med stor uppskattning om El Sistema. För Velma är musiken hela livet, hon älskar att spela fiol och har sällan missat någon lektion. Med nedanstående citat vill jag samtidigt peka på att kommunens besparingar och överväganden om att göra nedskärningar finns som en överhängande osäkerhet, men att de ändå uttrycker tacksamhet för de satsningar som görs på kulturskolan.

Sara: Jag är jättelycklig att de inte började skära ned som de hade tänkt. Det hade varit kaos i det. Att de lyssnade på föräldrar då. Att vi får fortsätta.

Detta citat visar att föräldrarna engagerar sig i de politiska besluten och tar chansen att påverka när det aviseras om nedskärningar. Samtidigt positionerar sig mamma Sara utifrån ett vi och dom tänk men i ett demokratiskt system där tillit till systemet blev resultatet men med en risk för kaos hade också kunnat vara en utväg.

Sammantaget konstateras det i denna analys att kommunens hierarkiska struktur gör det svårt för deltagande föräldrar och barn att de är medbestämmande eller kan påverka. Tillit och förtroende är inte den känsla de uttrycker för kommunal förvaltning.

El Sistema som ett socialt nätverk

Slutligen prövas begreppet socialt nätverk utifrån den tredje formen för de tre idealtypiska sätten att organisera samhället: marknader, hierarkier och nätverk. Förutsättningarna för ett socialt nätverk enligt teorin (Gunneriusson, 2002; Putnam, 2000/2007; Broady, 1998; Allan & Catts, 2012) är att själva organiseringen i ett nätverk bygger på att en grupp individer som är varandra jämlika går samman för att tillsammans driva en idé, en verksamhet eller bara värna sig själva som grupp. Genom alla teorier (Gunneriusson, 2002; Putnam, 2000/2007; Broady, 1998; Allan & Catts, 2012) går det som en röd tråd och att det handlar om grupperingar utanför offentlig verksamhet vilket kan vara allt från föreningar, klubbar, samfund och rörelser i civilsamhället. De kan sammanfattas som frivilliga civila organisationer eller NGOs. I intervjumaterialet återfinns inte uppfattningen om El Sistema som ett socialt nätverk. El Sistema är i första hand en kommunal verksamhet inom ramen för den kommunala kulturskolan och därmed inte ett socialt nätverk. Det är rimligt att barn och föräldrar inte uppfattar sitt deltagande i El Sistema som att de har gått med i ett socialt nätverk av den enkla anledningen att det inte är ett nätverk rent organisatoriskt, det är inte en frivillig civil organisering, utan en offentlig verksamhet. Den genomgående teoretiska kopplingen mellan sociala nätverk och socialt kapital visar att en fundamental fråga står på spel. Saknas det en organisatorisk grund för socialt kapital i El Sistema? Ja, det finns inga sociala nätverk i El Sistema i Sverige utan El Sistema är genomgående en offentligt styrd verksamhet. En utblick internationellt skulle vara intressant för att se hur El Sistema organiserat som socialt nätverk fungerar jämfört med det svenska systemet. Det svenska systemet av svensk välfärd som också omfattar fritidsaktiviteter såsom kulturskola är i sig unikt (Rothstein & Kumlin, 2005). Detta ger El Sistema en position som möjliggör socialt kapital i viss mån. Det finns flera berättelser i El Sistema som visar att de hyser stort förtroende och tillit i verksamheten. Med nedanstående citat pekas på tillit och förtroende.

Syskonen Alice och Nina reflekterar över barndomsåren med El Sistema och varför de var med i El Sistema. Mamma Jana som också engagerat sig och varit med i många aktiviteter berättar om sina erfarenheter som mamma.

Camilla: Men vad var det då som ni gillade?

Nina: Att man gör allting tillsammans. Med alla andra grupper. Och det är som att man är som en endaste stor grupp som håller ihop.

Alice: Ja, jag tycker ju detsamma. Det här med gemenskapen och att alla kan vara med alla.

Camilla: Har ni fått nya kompisar med El Sistema?

Alice och Nina: Ja, Ja,

Camilla: Vill du berätta om dina upplevelser av El Sistema som mamma och varför ni valde El Sistema?

Jana: Ja, det tror jag ju är för just musiken som är så viktig. Jag tycker den är bra för att få utlopp för både energi och känslor. Jag vet att man mår väldigt bra av .... Det är som medicin det här med musik. Ja, så det är en önskan. Också att man ska ha en fritid och en hobby. Någon meningsfull verksamhet. Och det tycker jag att El Sistema har varit. Vi har mått bra av det.

Alice och Nina: Ja, ja.

Jana: Det har hjälpt oss mycket i svåra stunder.

Alice och Nina: Mmm mmm mm

Jana: Så det har betytt väldigt mycket för oss. Så fina och underbara människor, som har stöttat och alla liksom, när man är ... När vi hjälpte tre andra barn, vi var, alla vi, vi stod och kämpade för att de skulle få vara kvar och stanna. Alla ställde sig bakom och kämpade. Det är en sån skön gemenskap. När alla verkligen krigar och kämpar och stöttar i jättesvåra stunder så är alla där och backar upp. Det är det jag känner, är en riktig superkärna alltså.

Alice och Nina: Jajaja

Citatet visar på en kärna för El Sistema som ligger i linje med att vara ett socialt nätverk. Barnen känner sig inkluderade och del i ett tillsammans där gemenskapen i att alla får vara med är viktig. De återkommer till detta flera gånger i intervjun, att de alltid kände sig accepterade, välkomna i en gemenskap. Mamma Jana berättar efter intervjun att hennes barn går under utredning för någon funktionsvariation som gör att en av hennes döttrar kan känna sig socialt avvikande och udda i andra sammanhang, men så var det inte i El Sistema, där kände hon sig inkluderad. Detta citat visar att även en kommunal verksamhet kan rymma kvaliteter som annars enligt teorin bäst organiseras i ett socialt nätverk. Trots de regler och ramar som den kommunala hierarkin har så tyder föräldrarnas och barnens uttalande på att verksamheten innehåller värden som är centrala för utveckling av socialt kapital. Nina och Alice kände stort förtroende och tillit i gruppen och med alla inblandade såväl lärare, kompisar som andra föräldrar. Mamma Jana pekar på att hon var i högsta grad en medskapande och delaktig mamma.

Pappa Tommy och döttrarna Ella och Lea

Men det finns också rakt motsatta exempel på hur det kunde bli. I detta fallet gjordes verksamhetsförändringar. Pappa Tommy tänker tillbaka på Vänstay, körverksamheten och möten över staden.

Tommy: Sen, var det lite roligt sådär, för de här Vänstay-grejerna varje onsdag, va blir det fyra år, hhaa, ja, det är ett år mellan barnen så det blir fyra år. Så var vi där, och då blir jag lite..... ehh.... första gången, det började väldigt bra. För det började med att med att vi fick, vi vuxna som barn göra lite lekar ihop. Och alla har ju mycket..... och alla var lite tröskel och inga känner varandra sådär, men så det var väldigt bra. Men vi hade nog behövt mer tror jag för sen så var det bara den gången visade det sig och då och sen slutade de med det. Sen satt vi där i varsitt hörn och barnen sprang omkring och så var det lite olika saker som ES-pedagogerna hade förberett då.

Tommy berättar vidare om vänstay-träffar mellan stadsdelar och hur verksamheten förändrades när projektet var avslutat:

Tommy berättar vidare om ett Vänstay med en annan stadsdel:

Ja, den där jäkla träblåsaren, han var skitduktig, men det gick så över oss, alltså, vet inte men hela den här grejen det, alltså jag tycker att den här grejen med möten över staden tycker jag är riktigt bra. Egentligen. Men först så kände inte vi varandra lokalt, inte ens de vuxna inom stadsdelen. Sen skulle vi ut då till en annan stadsdel och ja, vi var på samma ställe allihop, men det blev ju inget möte. Och det hände bara en gång.

Jag tycker att hela ATTITYDEN bidrog med nånting, som barnen uppskattar, sen är det förstås, de kliver vidare och sjunger i en annan kör. Men den är mycket mindre nu, har inte samma energi, läraren sitter där på uppvisningen igen och det är åter, 5,6,7 barn sjunger nånting, lite falsket och det finns inget, av det enorma tillsammans. Att det inte finns den energin i en-till-en-undervisningen det kan man förstå, men då får man organisera på ett annat sätt i kulturskolan. Det finns inte samma energi i körverksamheten. Det är lite trist.

Dessa citat från pappa Tommy visar att det kan gå hur som helst, och att det inte är självklart enkelt att öppna upp en verksamhet för delaktighet och engagemang. Organiserade enstaka möten över staden som för samman människor som inte känner varandra tycks snarare få motsatt effekt. Det behövs tid för att etablera sociala kontakter och enstaka insatser ger inget. Allan och Catts (2012) pratar om *flyktigt socialt kapital*, utifrån deras erfarenhet av projektsatsningar i skolan. El Sistema som finansierats som projekt under flera år har lyckats med ett tillfälligt socialt kapital. När projekt avslutas så avslutas aktiviteten. Den möjlighet som ett projekt av detta slag skapar när det gäller socialt kapital upphör när finansieringen upphör. När verksamheten minskar i kvantitet upplever familjerna att energin försvinner, som att luften går ur dem. Ett stort antal barn som musicerar tycks vara en faktor som skapar musikaliskt gemenskap och också högre kvalitet.

Relationer i El Sistema

Socialt kapital är med all tydlighet relationell och därför blir det nästa steg i analysen att se på hur barn och föräldrar pratar om relationer i El Sistema. Teorin om socialt kapital utifrån Bourdieus kapitalbegrepp pekar på att socialt kapital finns i relationer (Bourdieu, 1994/1995). Putnam (2000/2007) menar att vi behöver hitta kontakt med varandra som bygger på tillit och förtroende för att demokratin ska fungera. Vidare att när socialt kapital går hand i hand med tolerans ger det en social samhörighet av öppenhet, gemenskap och inkludering. Putnam prövar även relationer till gemenskap, jämlikhet och broderskap och ser att dessa egenskaper stärker socialt kapital. Med dessa begrepp för ögonen har jag analyserat barnens och föräldrarnas resonemang om relationer i El Sistema för att förstå socialt kapital från den vinkeln.

Cissi har varit med i El Sistema i åtta år och därmed varit med genom alla åren. Hon beskriver här vilken betydelse verksamheten haft för hennes mamma.

Cissi: För mamma så tycker jag att det har påverkat henne på ett positivt sätt. Mamma var ju med i det här med föräldrarna på Vänstay, hon kom ut mycket mer, hon jobbar ju ganska mycket. Det var inte bara en tillflykt för mig utan även för henne. Skaffa nya vänner och vara mer – ja, prata mer med andra människor. Det har påverkat henne på ett väldigt bra sätt.

Citatet visar att familjerelationer tas med in i El Sistema och utvecklas i en större gemenskap. I Cissis uttalande går det att förstå hur mammans nya sociala rum skapats ur en tillit genom beskrivningen av mamman som mer utåtriktad och öppen för den gemenskap som erbjuds inom ramen för El Sistema.

Cissi fortsätter i samtalet att tala om lärarna:

Cissi: Bland det bästa med El Sistema skulle jag nog säga är de engagerade lärarna! Det är alltså anledningen till att jag fortsätter att spela. Jag älskar ju att spela och spela fiol men lärarna har fått mig att älska de ännu mer. Dom är så engagerade i varje elev. Det tycker jag är det bästa. De tar faktiskt hänsyn till vad eleverna tänker på, vad de vill och vad de behöver, behöver de hjälp, vad kan de göra för att man ska må bra, inte bara musiken utan hela trivseln i El Sistema. Det tycker jag är det bästa i varje fall i El Sistema Hammarkullen. Ja, som sagt lärarna!

Citatet pekar på vilken betydelse lärarna har för barnen, det omhändertagande som de får från lärarna, skapar en relation som de uppskattar. De blir sedda och uppskattade av engagerade lärare, inte endast utifrån musikalisk utveckling utan även med fokus på elevernas hälsa och trivsel. Allan & Catts (2012) lyfter fram att viktiga vuxna kan ha stor betydelse i unga människors liv. Det är inte endast citatet ovan utan del flesta barnen visar hur viktiga lärarna är för dem. Rollfördelningen mellan lärarna och barnen pekar möjligen inte på en jämställd och ömsesidig relation, även om tilliten och förtroendet till läraren är stor. Flera barn visar också på att de lärarnas tolerans och tålmod är det som gör att de varit med så länge, en öppenhet som inkluderar präglar det bemötande som lärarna ger. Så berättar Fatima, mamman till Elin:

Elin: Alltså det är helt underbart! Alltså man träffar ju andra föräldrar och så. Man känner ju så alltså eftersom hon har varit med så länge, så har man ju lärt känna lärarna också. Det blir som en vänskap mellan oss och lärarna, det är väldigt trevligt. Det är en så härlig atmosfär varje gång man träffar dem. De är omtänksamma, så att det är som en liten familj, hehehehe.

Lärarna som finns närmast eleverna skapar ett utrymme för ömsesidig tillit och förtroende i den relation de har med familjerna. Citatet pekar på att lärarna och deras engagemang är avgörande för gemenskapen. Med åren växer relationerna mellan lärare och föräldrar till vänskap. Det blir tydligt att det behövs tid och att det är med åren som socialt kapital genereras, med åren växer tillit och förtroende.

Bonding, bridging och linking

I familjernas berättelser om El Sistema prövas det teoretiska konceptet med bonding, bridging och linking utifrån Allan och Catts (2012, 2014) koncept, för att analysera om familjerna genererar socialt kapital på olika sätt och nivåer i samhället. En grundläggande idé med El Sistema är att gemenskapen i att spela orkester tillsammans är gemenskapsbringande, ge sammanlänkande socialt kapital eller bodning. I nedan exempel visas på hur deltagande i orkester kan skapa men gemenskap men det kan inte tas för givet att alla barn upplever det så.

Mamma Kristina berättar om orkesterspel som hennes barn Johan och Stina har deltagit i under flera år:

Mamma Kristina: Mina barn tycker ju att slagverket tar över, det hörs ju. Som min son då som spelar trombon, han är ensam på sitt instrument, vilket gör att han försvinner.

Camilla: Ja, och det kräver en självständighet att bära upp en stämman själv.

Mamma Kristina: Ja, men att vara självständig är en sak men att vara helt ensam, det gör ju inte att du kan hjälp, du får ju inte den gemenskapen.

Camilla: Nä visst.

Mamma Kristina: Så det ville vi skicka med att större grupper. Det är väldigt få i varje grupp. Det de kallade orkester för ett par år sedan då, vi har ju varit med länge nu, då var de fem stycken. I den äldsta. Men är det två borta så är det ju – ja, det är ju mer en ensemble. Det är ju över huvud taget inte....

Camilla: Nä, åtminstone 20 stycken kanske.

Mamma Kristina: Men så många är den inte. Ja, så det vill de skicka med att de önskade att de var fler. Större grupper.

Citatet visar att sättningen i en ensemble är viktig för att ensemblespelet i sig ska skapa gemenskap. Hörs man inte, eller sitter ensam i en stämman, så känner barnen sig snarare utsatta eller ensamma. Det gynnar inte gemenskap eller bonding. Det mamma Kristina pekar på också är att storleken på gruppen har betydelse. När det blir för få så förlorar gruppen det utrymme, *space*, (Allan & Catts, 2012) som behövs för att socialt nätverkande ska gynnas. Förmodligen blir det ingen dynamik i gruppen, varken musikaliskt eller socialt.

Nedan följer ytterligare ett citat som tydliggör att gruppdynamiken är viktig för att det ska vara roligt. Här är det eleven Jovana och mamma Milica.

Jovana: Jag tycker det är väldigt kul, men jag saknar lite fler instrument. Vi är bara cello och fiol nu.

Camilla: Man behöver hitta lösningar för att slå ihop för att samlas fler kanske?

Jovana: De hade ju det i början, när vi började, för tre år sedan, då hade vi ihop med ett annat område. Trumpet, de va kören och nån lärare som spelade trummor. Och det var ju en helt annan dynamik!

Milica: Och nåt annat var det ju också på Vänstay, det var en helt annan dynamik som var. Jag tyckte att det var väldigt givande, och väldigt... ja, jag saknar det. Jag tycker det är synd att de drog sig ur.

Ovanstående citat pekar på att den dynamik som stråkinstrument och blåsinstrument tillsammans ger blir en extra dimension. Det är ett återkommande tema att spela tillsammans i en större orkester gillar barnen mer och att det är då som känslan av gemens

Stina som spelat i flera år och uttrycker att musik är halva hennes liv.

Stina: Jag tycker det låter mycket finare när man spelar tillsammans, och med andra instrument också.

Många barn uttrycker att det kul, men det finns också uttryck för att det fint och att en musikalisk upplevelse i sig är det som ger en extra dimension i gemenskapen.

Mamma Kristina berättar vidare om när det är konsert och det inte låter bra.

Mamma Kristina: Ja... det är ju det att det är väldigt olika nivåer på dem som spelar, som gör att det blir väldigt spretigt, för olika åldrar, så har man kommit olika långt. Min äldsta då, säger att, när det är konserter då, och det inte blir den här, fina finishen, när det låter bemsket då skäms han att behöva sitta på scen. Men det är det att de är olika.

Citatet ovan visar på att det är viktigt att alla känner sig nöjda med det resultatet de tillsammans ska stå för att visa upp när det är konsert. Att sitta och skämmas över att det låter illa ger inte det space som bygger relationer. Flera barn har höga krav på sig själva och blir missnöjda om det inte får förbereda sig såväl individuellt som tillsammans i gruppen. Det krävs respekt och inlyssnande från lärarna för att förstå med vilket allvar barnen går in för att spela när det är konsert.

På samma sätt berättar pappa Tommy om hur det kan vara att som förälder vara på uppvisning. Han drar en parallell till vilken skillnad det kan vara om kören är väl förberedd och är med i en riktig konsert.

Pappa Tommy: Okey, nu är det sponsrade julkonserter vi varit på, det var nån bank som betalade för kunder och pensionärer o anställda. Annedalskyrkan, och Tyska kyrkan. Då var det verkligen så att flera El Sistema-stadsdelars körer träffades. Så där inför ett stort rep, alla i Lundby. Nån gammal skola där. Det var jätte, jättebra. Det var så bra, Svenska Kammarkören har varit med då och en ensemble med El Sistema-pedagoger som samlar sig för att lira. Då är det... hög nivå... man övar på- och avstigning. Man kollar till och med en gång när det var extra mycket barn och vi skulle vara i Tyska kyrkan, då hade man måttat upp Tyska kyrkans kor. Alltså tejpats upp matten i hallen på Mötesplats Lundby. Och så kollade man att alla fick plats!! Alltså dom har en konsert, de har inte bara en uppvisning, man har en riktig konsert!! De är en enorm stor skillnad, om man tänker på uppvisningar, de skulle kunna med enkla medel höja ribban. Konstrasten är enormt stor. Det, har ju lärt barnen nånting om att göra musik och göra musikgrejer tillsammans. På ett sätt som de inte får i kulturskolan annars. Så det finns ju nåt annat där som har en kvalitet.

Detta citat visar att såväl barn som föräldrar uppskattar när det är ”på riktigt” och när barnen tas på allvar som fullvärdiga korister så ökar gemenskapen. Citatet visar på bridging i det här fallet, att körer från flera stadsdelar bidrar till en större musikalisk gemenskap. Vidare möts barn och vuxna från olika nivåer, professionella körsångare med barn, en nivå som visar på linking. Slutligen nämns publiken som en extra krydda, vilket också kan ses som en form av linking, om än på avstånd, känslan av att sjunga för banktjänstemän, även om det inte är någon gemenskap mer än under konserten mellan musiker och publik så är det tydligt att det är en kick för många barn. En aspekt som höjer värdet är att de vet att banken har betalat för att deras kunder ska få komma och lyssna. Flera av Bourdieus kapitalbegrepp (Broady, 1998a) finns med här. Tack vare att det finns ekonomiskt kapital i sammanhanget även om de inte kommer barnen och familjer till godo mer än mat och fika så verkar det stärka det sociala kapitalet. Statustyngda lokaler som Tyska kyrkan samt professionella musiker bidrar också med kulturellt kapital. Citatet visar på hur Bourdieus kapitalbegrepp samverkar, eller nyttjas i en tvärande helhet.

Eleven Cissi berättar om vad orkesterspelet betyder för henne och citatet illustrerar hur hon ”bondar”, hur hon knyter vänskapsband och odlar en gemenskap som liknas vid en familj. Detta sker i hemmiljön men Cissi rör sig också till andra arenor där hon träffar nya kompisar och då

kan man se spår av bridging, på ett överbryggande sätt kan Cissi röra sig fritt i staden till olika orkestrar och sammanhang.

Cissi: Ja, jag spelar i Burnstein nu, men jag spelar också i UFO – Ungdomarnas fredagsorkester, vilket var Fristay innan. Fast vi ändrade då namn på det. Vi kände att Fristay inte passade så bra. Det var faktiskt min bästa vän som kom på namnet. Vi fick rösta om det. Det är väldigt stor skillnad på de här två orkestrarna. Eh, liksom. Burnstein är er ett band, ett ungdomsband där man har den här stora gemenskapen, man är en familj. För det är vad Burnstein är för mig, en andra familj. Där får vi spela alla sorters musik, allt från hårdrock till ny pop, jag tycker det är väldigt coolt att kunna spela i så många genrer, vi spelar folkmusik och hiphop, och ibland – ja, balkan. Allt sånt är jättee-coolt. Men sen har jag också UFO, dit jag kan gå och spela klassisk musik, som liksom mitt instrument var menat för i början. Det är ju mer ett klassiskt instrument. Så det är det bästa att jag kan ta det bästa av båda världarna. Spela klassiskt, med musikhistoria, som faktiskt är intressant, samtidigt som jag får ha gemenskapen i Burnstein. Där jag kan skratta med min andra familj, spela de låtarna som gör mig glad, som får folka att dansa.

Den trygghet Cissi talar om att hon etablerat genom bonding i sin hemmiljö tycks vara en inre trygghet som hon kan bära med sig till andra sammanhang och därmed använda för bridging. Citatet visar på att det sociala kapital som finns lokalt i ett sammanhang är unikt för det gruppen och går inte att flytta, men samtidigt verkar det som den grundtrygghet som byggs upp i en miljö skapar språngbräddor till andra sammanhang. På så sätt kan detta citat peka på att bonding kan leda till bridging och linking.

Cissi berättar vidare om vikten av en bra ledare:

Ja, precis. Väldigt, väldigt trevlig och han är en väldigt bra ledare. Känns som han känner varenda elev och det är ändå ganska många att hålla koll på. Jag gillar UFO även om jag inte har samma band till UFO så känner jag att det är en plats där jag kan vara, en plats där jag kan ha kul och vara med de andra.

Citatet ovan pekar på hur olika orkestrar kan utgöra arenor för dels sammanbindande kapital, bonding på hemmaplan och mer överbryggande kapital, bridging i en orkester för hela staden (Allan & Catts, 2012, 2014). De två orkestrarna är etablerade och har funnits över tid och är inte tillfälliga projekt. Orkestrarna Burnstein och UFO drivs båda med kontinuitet, som en återkommande aktivitet. Citatet visar på vikten av att det inte räcker med enstaka möten över staden utan att det behövs stabilitet och kontinuitet om socialt kapital ska genereras. Citatet visar också att det är just musicerandet, den gemenskapen som delas genom att musicera tillsammans, det är det som genererar socialt kapital. I det följande citatet framgår betydelsen av en bra ledare, och att den ledare som kan se alla och ge alla utrymme att vara sig själva är en bra ledare. Den lokala orkestern Burnstein som har en annan prägel är mer en *bondande* orkester som genererar intima band som liknas vid en andra familj och tillskrivs därmed ett unikt värde.

Cissi berättar vidare om möten genom att olika orkestrar träffas och gör en konsert tillsammans. Cissi berättar om mötet mellan orkestrarna Burnstein, Dream Orchestra och Räfven.

Cissi: Vi hade en konsert ihop med Burnstein och Dream Orchestra. Det var väldigt mäktigt. Vi spelade också med Räfven. Det är ju en lärare som är i Burnstein som också spelar i Räfven.

Det var liksom en workshop, där vi fick lära varandras låtar. De lärde oss och vi lärde dem. Räfven lärde en låt till alla. Vi hade två dagar på oss, och sen konsert dagen efter. Det var en otrolig upplevelse. Vi fick se hur Dream Orchestra hade utvecklats, särskilt jag som hade träffat dem tidigare, jag fick se hur mycket större Dream Orchestra hade blivit, och hur målmedvetna de var. De var väldigt fokuserade – men hade samma gemenskap som vi har i Burnstein hade de i Dream Orchestra med varandra. Och vi kunde dela med oss av varandra. Det tycker jag var jättehärligt, att vi fick den chansen. Det hade varit jättekul att ha sådana projekt i framtiden, liknande eller med andra orkestrar. Och allt det där.

Möten mellan orkestrar blir ett sätt att, överbrygga, *bridging*, mellan två grupper som var för sig är två *bondande* grupper. Allan och Catts (2012) ser samma mönster i skolsammanhang att olika skolklasser som kan vara en grupp för *bonding*. När barnen blir äldre så börjar de röra sig mer fritt i samhället utanför den lokala skolmiljön och förflyttar sig i sin stad, rör sig emellan. De menar dock att detta sker på fritiden när de är lediga (Allan & Catts, 2012). Citatet visar att tillfälliga möten över en helg mellan två grupper kan ge överbryggande effekter, *bridging*, men det ska förstås mot att de båda grupperna som möts är trygga och välfungerande gemenskaper.

Nedanstående citat visar hur Cissi känner för lägret Side by Side by El Sistema.

Camilla: Har du varit med på Side by Side by El Sistema?

Cissi: Ja nästan varje år. I år igen. Jag tycker Side by Side by El Sistema är det enda musikläger jag har varit med på och det är det roligaste jag gör varje sommar. Jag kanske har åkt utomlands men det kan inte toppa Side by Side för det är bland det roligaste. Gå till det är musiklägret och göra alla dessa aktiviteter och spela med så många olika människor, från många olika platser, å skaffa nya vänner. Ha de här stora konserterna, det tycker jag är helt fantastiskt.

Camilla: Vad roligt.

Cissi: Ja, jag älskar Side by Side.

Cissis uttalandet visar hur ett musikläger kan öppna upp för överbryggande möten med andra barn och ungdomar som kommer från olika platser. Det framgår åter att storleken på lägret, känslan av att vara många, ger en speciell känsla av gemenskap som gör att barnen vill komma tillbaka. I citatet illustreras att det är aktiviteterna, i detta fallet orkesterspel och körsång som gör lägret roligt, och att det kan innebära nya vänskaper.

*Mamma Fatima: Det är alltid härligt. Och det är också helt underbart när Side by Side börjar också.-
glädjeskratt*

Camilla: Aha, ni har varit med där.

Dottern Mariama bryter in: Det är min favorit. Där man mest hänger med varandra. När Side by Side är slut tänker jag att nääääää, varför???

Camilla: Ja. Så du ska vara med i år igen?

Mariama: Ja. Jag kommer

Camilla: Vad ska du gå i för spår då?

Mariama: Uppre intermediate tror jag. Med mina tre andra - kompisar också. Eller två tror jag. Jag vet inte om hon den andra också går i upper intermediate.

Camilla: Mmm. Vad är det bästa med Sbs då?

Mariama: Men det är så bäst att alla samlas och så spelar man tillsammans med folk från olika delar i världen. Och det är så roligt. Och speciellt när det är på sommaren, för då kan man väl gå ut och lära känna sina lärare mycket bättre. Då umgås man ju på ett helt annat sätt också.

Mamma Fatima: Ja, mm, ja mmm.

Detta citat visar på betydelsen av att göra något i flera år. Det som är återkommande leder till att socialt nätverkande kan byggas på med åren. Citatet visar också på betydelsen av att göra ett avbrott i det kontinuerliga, göra något i en annan form och tidpunkt. Här är det sommar och läger och en annan plats än hemma. Det skapar ett annat utrymme för barnen att lära känna sin lärare ännu bättre.

Sammanfattning

El Sistemas organisation har analyserats utifrån de teoretiska typerna marknad, hierarki och nätverk. Föräldrarnas uppfattning om El Sistema som organisation rör sig mellan alla tre typerna. Rent formellt kan El Sistema som kommunal verksamhet sorteras in under typen hierarki. Den representativa demokratin med förtroendevalda politiker är El Sistema en satsning inom. Det gör att verksamheten också drivs med regler och maktordningar som Powell definierar inom en hierarki. Dessa regler återfinns framförallt kring ansökan och köbildning för tillträde till verksamheten. Karaktären av tillfälliga projekt är också en faktor som visar på hierarki utifrån det att familjerna inte är med och skapar eller formar projektet, det är styrt av andra långt från verksamheten. Hierarkin kring beslutsordningar gör att familjerna inte är delaktiga i prioriteringar och verksamhetsförändringar utom när det är mycket stora politiska beslut. Då förs dialog mellan föräldrar och beslutsfattare och då känner de att de blir lyssnade på. Trots den hierarkiska styrningen så finns det många exempel från intervjuerna som pekar på att barn och föräldrar känner tillit och förtroende i verksamheten och de beskriver en gemenskap och känsla av ett tillsammans som visar på en upplevelse av att vara med i ett socialt nätverk. Ett resultat från analysen utifrån socialt kapital blir att trots att verksamheten inte i första hand är organiserad som ett socialt nätverk så har El Sistema ändå genererat kvaliteter som tillskrivs som väsentliga i utveckling av ett socialt nätverk och socialt kapital. Förutsättningarna för verksamheten har svängt mycket och förändrats genom olika projekt och implementeringsfaser, och tillfälligt socialt kapital genereras, men frågan om det består? Här finns kopplingar till Rothsteins (Holmberg & Rothstein, 2016) argument om ett både-och utifrån det skandinaviska samhället. Han menar att det skandinaviska samhällets styrka, som globalt sett har ett stort offentligt välfärdsansvar och trygghetssystem, har både hög grad av mellanmänsklig tillit och en stark civil frivillig organisering. Goda relationer mellan lärare, barn och föräldrar visar på kärnan för socialt kapital i El Sistema. Överlag finns en ömsesidig relation mellan lärarna, barnen och föräldrarna som bygger på tillit och förtroende. För att förstå bonding i El Sistema så visar flera berättelser på att de ensembler som barnen deltar i lokalt och Vänstay-träffar skapar utrymme för att lära känna varandra, knyta vänskapsband och bygga en gemenskap. Men det är inte självklart att det upplevs så av alla barn generellt utan det kan också blir en utsatt situation eller ett resultat man skäms över. Överlag ger större grupper bättre resultat, tycker både barn och föräldrar, och då ökar gemenskapen också. Läger och konserter ger chans till att möta nya vänner och få nya upplevelser är det tillfällen som ger utrymme för bridging och linking.

Kapitel 7 Diskussion

I diskussionen för denna studie ges två bidrag till det musikens tredje rum som Lindgren och Bergman (2016) har pekat på som en utvecklingspotential för El Sistema, som också avser att bidra till reflektioner över hur barnens handlingsutrymme kan öka, förutsättningar för att ge barnen musikalisk agens samt bidrag till förutsättningar för en socialt rättvis praktik (Kuuse, 2018c). Genom att visa på potentialen med att tillföra socialt kapital till det tredje rummet vill denna studie peka på möjligheter att öka det tredje rummets *space* (Allan & Catts, 2012) och på så vis öka det totala handlingsutrymme för El Sistema (Bourdieu, 1994/1995). Studien hämtar sin empiri från endast en plats i Sverige och kan därför inte säga något om El Sistema generellt i Sverige, men studiens bidrag är relevant för kulturskolan generellt i Sverige. Det är dock vanskligt att dra slutsatser om El Sistema generellt eller nationellt då variationen är stor, olika målsättningar, pedagogiska idéer prövas och utvecklas på olika sätt beroende på kontext (Lindgren & Bergman, 2014; Lindgren, Bergman, & Sæther, 2016).

Det ska tas i beaktande att själva begreppet socialt kapital är inte teoretiskt entydigt utan kan förstås på olika sätt. I Bourdieus teori används socialt kapital tillsammans med de andra kapitalbegreppen i hög grad för att beskriva elitens sätt att behålla makt (Broady, 1998), medan Putnam använder socialt kapital för att visa på demokratins grunder med socialt kapital som en tillgång i samhällsbygget (Putnam, 2000/2007). Socialt kapital som psykologiska faktorer som förtroende och mellanmännisklig tillit gör också tolkning komplex. I denna studie används teoretiker som hämtar sin samhällsleliga analys från andra samhällen än det svenska, det franska (Bourdieu, 1994/1995), det amerikanska (Putnam, 2000/2007) det italienska (Putnam, 2000/2007), det skotska (Allan & Catts, 2012, 2014). Det är alla västerländska samhällen som har likheter utifrån den västerländska kulturen, men i förståelsen av samhällsanalyser framstår samtidigt skillnader mellan de västerländska samhällena. Det svenska samhället med en utvecklad välfärd utmärker sig (Rothstein, 2001; Rothstein & Kumlin, 2005; Holmberg & Rothstein 2016) i att ha en hög grad av mellanmännisklig tillit vilket ger andra förutsättningar för socialt kapital.

De bidrag som denna studie tillför har två olika perspektiv, dels ett organisatoriskt samhällsperspektiv och dels ett individ- och grupperspektiv som handlar om relationer. Det första bidraget sammanfattar och drar slutsatser från den analys som denna studie gör om att pröva El Sistema som ett socialt nätverk utifrån Powells teori om sociala nätverk och fält (Gunneriusson, 2002). Det andra bidraget handlar om att lyfta fram det resultat som studien visar i betydelsen av relationer som betydelsebärande grundmekanismer för att utveckla socialt kapital i El Sistema.

Föreliggande studie har prövat El Sistema som ett socialt nätverk utifrån att teorin om socialt kapital pekar mot att ett socialt nätverk är en förutsättning för att socialt kapital ska genereras (Putnam, 2000/2007; Broady, 1998a; Broady, 1998b; Allan & Catts 2012; Gunneriusson, 2002). Med det teoretiska grundantagandet uppstår en problematisk slutsats för El Sistema i Sverige då verksamheten inte är organiserad som sociala nätverk i bemärkelsen icke-offentligt styrd verksamhet med civilt engagemang som idéburen verksamhet och medbestämmande utan som offentligt styrd kommunal verksamhet. Innebär det då att de kvaliteter som finns i ett socialt nätverk inte finns i El Sistema? Ett socialt nätverk uppstår bland jämlikar som skapar ett socialt rum där nätverksaktörer kan verka för något som man har gemensamt. (Gunneriusson, 2002;

Putnam, 2000/2007, Bourdieu, 1994/1995, Broady 1998a). Gunneriusson (2002) pekar på kvaliteter för ett socialt nätverk som varaktiga, frivilliga, icke-formaliserade och icke-hierarkiska, de riktar intresset mot mellanmännsliga relationer. Barn och föräldrars berättelser i denna studie pekar på att trots att det är en kommunal hierarki med politiker som ytterst styrande för verksamheten så finns det kvaliteter som till en viss grad överensstämmer med teorin om socialt kapital. Detta resultat kan förstås utifrån Rothstein (Rothstein, 2001; Rothstein & Kumlin, 2005; Holmberg & Rothstein 2016) som menar att den svenska välfärden är unik i världen och upprätthåller en hög grad av mellanmännslig tillit. Denna studie visar att barn och föräldrar hyser en hög grad av förtroende och tillit, starkt kopplad till relationen med läraren. Denna studie framhåller därför att det finns ett värde av att det finns ett politiskt engagemang och ansvarstagande för El Sistema som gör att verksamheten ryms inom offentlig verksamhet. Det skapar förtroende och tillit till att det offentliga systemet vill väl. För familjer som har erfarenheter från andra länders välfärd och samhälleliga system så är det först ofattbart att stat eller kommunen inte endast är en sträng myndighet utan också har en brett främjande verksamhet. Det kan förklara varför det är svårt att nå ut med erbjudandet om kulturskola i segregerade områden (Jeppsson & Lindgren, 2018). Barn och föräldrar förväntar sig inte den möjligheten. El Sistema, organiserad i den kommunala kulturskolan, är del i en frivillig, icke lagstadgad, icke myndighetsutövande verksamhet, nästan helt finansierad med skattemedel och blir därför tillgänglig för alla. Kultur och fritidssektorn i sig kan identifieras som unik och går inte att finna paralleller till i till exempel det amerikanska samhället. Utifrån den frivillighet och inga styrande lagar finns därför potential att organisera kommunal verksamhet mer deltagarstyrd och i viss mån som ett socialt nätverk. Trots att kommunen är en hierarki (Gunneriusson, 2002) finns alltså inslag av socialt kapital i bemärkelsen tillit och förtroende från barn och föräldrar till verksamheten (Ehrin & Gustavsson 2018; Saether, 2016). Det omprövande av lärarrollen i kulturskolan (Lindgren & Bergman, 2014) som El Sistema bidragit med verkar ha gett en andra kvaliteter i relationen mellan lärare och elever som uppskattas av barnen utifrån tillit och förtroende. Det finns dock regelverk och ramar, makthierarkier som försvårar för El Sistema att skapa och upprätthålla förtroende och tillit på ett ömsesidigt sätt. Antagningssystemet till kulturskolan innebär att tillgängligheten begränsas avsevärt då barnen måste vänta och stå i kö, ibland i flera år. Det är det första hindret som barn och föräldrar möts av. Initialt ger det ingen upplevelse som skapar förtroende och tillit. Som deltagare i verksamheten agerar barn och föräldrar inte heller som jämlikar, de tar inte plats som jämlikar, förväntar sig inte att kunna vara medbestämmande. De, snarare, finner sig i den verksamhet som erbjuds. När verksamhetsförändringar görs rubbas den tillit som byggts hos familjerna. De accepterar att maktresurser hanteras på olika nivåer i den kommunala hierarkien men det ger inte utrymme för delaktighet, ökad tillit eller förtroende, snarare uppgivenhet eller förvirring. Det sociala kapital som byggts upp i tillfälliga sociala nätverk blir därför fragil. Den kommunala trygga hamnen för El Sistema har därför begränsningar för att kunna generera socialt kapital, den tenderar att endast erhålla flyktigt socialt kapital (Allan & Catts, 2012) som finns så länge det kommunala engagemanget upprätthålls. När engagemang falnar i såväl ekonomiska resurser som engagerade medarbetare så upphör kapitalet. Denna studies slutsats är att teorin om socialt kapital, starkt förknippad med sociala nätverk ger ett bidrag till El Sistema att organisatoriskt utvecklas. Om socialt kapital verkligen ska bli varaktigt med utrymme som ger barn och föräldrar ökat handlingsutrymme (Kuuse, 2018c) och medbestämmande bör beslutfattare vara försiktiga med att bara tillföra tillfälliga resurser som projektmedel och utvecklingsmedel. Om målet är social

utveckling (Göteborgs Stad, 2014, 2015, 2017, 2018) visar teorin om socialt kapital att det är viktigt med kontinuitet över flera år om det ska ge bestående resultat och måluppfyllelse och särskilt om sammanlänkande socialt kapital, dvs bonding ska kunna vändas till överbyggande och länkande socialt kapital, till bridging (Allan & Catts, 2012). Utifrån syftet att arbeta för integration (Göteborgs Stad, 2014, 2015, 2017, 2018) är bridging och linking nödvändigt. Därför föreslås att den kommunala organisationen som i hög grad är egenmäktig på marknaden samverka mer med andra aktörer och hitta kopplingar till såväl sociala nätverk som marknadsstyrda verksamheter. Det skulle innebära att det tredje rummet skulle tillföras ett större socialt rum på andra villkor (Bourdieu, 1994/1995). Kulturskolan som fält skulle då inkludera fler aktörer, fler habitus skulle underifrån eller inifrån börja inkluderas. Det utökade utrymmet genom samverkan skulle innebära både en strukturell, kvantitativ och kvalitativ utveckling samt en annan dynamik. Med Bourdieus analys av den dominerande klassens maktstrukturer som upprätthåller och försvaras omedvetet eller medvetet pekas samtidigt på vikten av maktförskjutning. De habitus, alltså traditioner och levnadsvanor, som artikulerar vad som är god smak, förgivettagna åsikter och vad som gäller i etablerade styrande handlingscheman (Bourdieu, 1994/1995) gör det svårt.

En strukturellt utökad organisering med sociala nätverk för El Sistema ser, trots utmaningar, denna studie skulle medföra en ökad möjlighet för en bottom-up-rörelse (Söderman, 2019). Det engagemang som föräldrar berättar om skulle kunna tas till vara bättre. Det skulle kunna möta kommunens top-down-rörelse, dvs dess hierarkiska styrning och även den top-down-rörelse som finns genom den kulturella maktelitens dominans (Bourdieu, 1994/1995; Broady, 1998) med bland annat styrande retoriska grundantaganden i El Sistemas marknadsföring (Kuuse, 2018c). Då skulle en motrörelse skapas och en annan dynamik erhållas genom deltagares medbestämmande, en motkraft som skulle kunna vitalisera och bidra till att förändra de konstmusikaliska habitus (Bourdieu, 1994/1995; Broady, 1998a) som definierar lärandekontexter inom konstmusikens kulturella och sociala fält (Bourdieu, 1994/1995). Den överbyggnad med retorik av moraliskt och fostrande ideal med hegemoniska föreställningar om barn, musik, undervisning och sociala effekter (Kuuse, 2018c) skulle möta en annan verklighetsförankring. Den praktiska handlingsteori som Bourdieu (1994/1995) har formulerat pekar på vikten av verklighetsförankring och en dubbelriktad relationen mellan sociala fält som en utgångspunkt för sociala rum. Sociala nätverk för El Sistema skulle kunna vara föräldraföreningar, ungdomsföreningar, vänföreningar där ett reellt handlingsutrymme skulle kunna ges till föräldrar eller barn. Ett annat sätt att öka socialt nätverkande är att samarbeta med redan befintliga sociala nätverk såsom ideella föreningar och organisationer som samtidigt kan nyttja stödformer för barn och ungas självorganiserade initiativ i El Sistema.

Den frustration och det motstånd som lärarna uttrycker i El Sistema men som även rymmer ambitioner och engagemang grundar sig i brist på delaktighet av uppsatta mål i kommunen och El Sistemas retoriska överbyggnad om att all musikundervisning alltid är bra (Kuuse, 2018c). Kuuse pekar på att det här i finns en utvecklingspotential om barnen ges ett utökat handlingsutrymme och musikalisk agens. För att öka barnens handlingsutrymme i musikens tredje rum vill denna studie peka på en utvecklingspotential i det sociala rummet (Bourdieu, 1994/1995) utifrån ökad delaktighet och ökat medbestämmande för barn och föräldrar. Socialt nätverkande ska ses som en styrka som också är en utvecklingspotential för de musikaliska

aktiviteterna i El Sistema. De relationer som finns mellan barn, föräldrar och lärare i El Sistema identifierar denna studie som verksamhetens kärnfullaste sociala kapital. Relationerna rymmer hög grad av ömsesidig tillit och förtroende. De är varaktiga och icke-hierarkiska och förstås snarare som vänskapsrelationer. Lärarna uppskattas för att de är snälla, omhändertagande och bryr sig om. Dessa kvaliteter i relationer vill denna studie peka på som möjliga utvecklingsvägar även för musikaliska aktiviteter. Den brist på handlingsutrymme som Kuuse pekar på när det gäller att göra barn delaktiga i det musikaliska lärandet tycks inte gälla det sociala utrymme som finns mellan lärare och elever. Om El Sistemas tredje rum kan rymma grundkvaliteter för socialt kapital även i musicerandet skulle det tredje rummets *space* (Allan & Catts, 2012) öka ytterligare. Det kan exempelvis vara *peer-learning*, dvs lärande mellan jämlikar, utrymme för allas rätt att tolka musiken, tillit och ömsesidig respekt till varandras musicerande, chans till medbestämmande i musiken, varaktiga musikaliska lärandeprocesser och en hög grad av tolerans. Sammanfattningsvis vill denna studie peka på vikten av ömsesidig tillit och förtroende mellan deltagare i ett socialt nätverkande (Putnam, 2000/2007; Broady, 1998a; Allan & Catts 2012; Gunneriusson, 2002) som ett bidrag till ett utökat musikens tredje rum för El Sistema. Då kan El Sistema bidra med en hållbar pusselbit i ett demokratiskt samhällsbygge.

Avslutande reflektioner

Denna studies avslutande reflektion vill peka på värdet av att lyssna till barn och föräldrar för att få ökad förståelse för hur verksamheten värderas och uppfattas. Med denna studies resultat för ögonen blir jag varse vikten av att gynna alla barns möjligheter att utveckla goda relationer såväl i musiken som med allt runtomkring. Men det är inte så enkelt, mycket kan komma emellan, och därför kan inget tas för givet. Kan musikens tredje rum värna goda relationer som bygger på ömsesidig tillit och förtroende kommer socialt kapital att genereras och byggstenar läggs till ett demokratiskt samhällsbygge. Det kan inte tas för givet utan är något som måste erövrats varje dag och på varje plats (Allan & Catts, 2012; Putnam, 2000/2007). Men ibland händer det och ibland tas överbryggande kliv som bygger en bro eller en länk till något nytt. Som Putnam (2000/2007) menar, så är konsten ändå särskilt viktig och värdefull genom att den överskrider konventionella och sociala barriärer.

Styrkan med denna studie är att den utgår från barnens och föräldrarnas perspektiv, men dess svaghet är att den endast hämtar sin empiri från barnens och föräldrarnas berättelser. Hade det kombinerats med observationer i verksamheten och hade data om vad som verkligen sker i verksamheten, hur relationerna fungerar i aktion skulle det gett mer innehåll till analysresultatet. För att förstå just relationer och möten i musicerandet skulle också deltagande observationer och videoupptagningar tillföra intressant information. Tidigare forskning på El Sistema har därför varit viktigt i de resonemang som förts i studien. I förståelsen av socialt nätverkande bland barn och unga idag, framstår på ett sätt teorin om socialt kapital som uråldrig, eftersom den inte tar upp hur sociala nätverk idag finns på sociala medier. Det är ett måste i fortsatt forskning att utröna sociala nätverk via sociala medier i relation till socialt kapital.

För förstå El Sistema utifrån Bourdieus teori om att de olika kapitalformerna hänger ihop, och att socialt kapital har en avgörande roll för att lyckas med ekonomiskt och kulturellt kapital vore det intressant att gå vidare med en sådan analys av El Sistema eller andra frivilliga

bildningssammanhang. Bourdieus teori om socialt, kulturellt och ekonomiska kapital skulle ge en annan förståelse för hur kunskap och makt fungerar i El Sistema, t ex frågor om status, vad som är fin smak och hur det påverkar aktörerna i El Sistema. En noggrannare analys av El Sistema som fält och olika aktörers habitus skulle också ge en annan förståelse och mer kunskap om verksamheten.

Referenser

- Ahrne, G., & Svensson, P. (2015). *Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen*. i G. Ahrne, & P. Svensson (red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (2 uppl.). Stockholm: Liber AB.
- Ahrne, G. & Svensson, P.(red.) (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB.
- Allan, J. & Catts, R.(red.) (2012). *Social capital, children and young people. Implications for practice, policy and research*. Bristol: The Policy Press.
- Allan, J., Catts, R., & Stelfox, K. (2012) Introduction. I: Allan, J. & Catts, R.(red.) (2012). *Social capital, children and young people. Implications for practice, policy and research*. Bristol: The Policy Press.
- Allan, J. & Catts, R. (2014) *Schools, social capital and space*, Cambridge: Journal of Education, 44:2, 217-228, DOI: 10.1080/0305764X.2013.863829
- Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2017). *Tolkning och reflektion: Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Baker, G. (2014) *El Sistema Orchestrating Venezuela's Youth*, New York: Oxford University Press
- Bergman, Å. & Lindgren, M. (2014a). Studying El Sistema Gothenburg as a community music project from a critical perspective. *International Journal of Community Music* 7(3) 365-377
- Bergman, Å. & Lindgren, M. (2014b). Social change through Babumba and Beethoven – musical educational ideals of El Sistema. *Svenske tidskrift för musikforskning – Swedish Journal of Music Research*, vol. 96:2 (2014), 43–58.
- Bergman, Å., Lindgren, M. & Sæther, E. (2016a). *Struggling for integration: universalist and separatist discourses within El Sistema Sweden*. *Music Education Research*, 18(4), 364–375.
- Bergman, Å. & Lindgren, M. (2016b). El Sistema - möjligheter och hinder för social inkludering. I: Sigurdsson, O.& Sjölander, A. (red.). *Kultur och hälsa i praktiken*. Göteborg: Centrum för kultur och hälsa, Göteborgs universitet, 231–246
- Bergman, Å., Lindgren, M. & Sæther, E. (2016). *Struggling for Integration. Universalist and separatist discourses within El Sistema Sweden*. *Music Education Research*, doi:10.1080/14613808.2016.1240765.
- Bergman, Å., & Lindgren, M. (2018). Navigating between an emic and an etic approach in ethnographic research. Crucial aspects and strategies when communicating critical results to participants. *Ethnography and Education*, 13(4), 477–489.

- Bourdieu, P. (1986) *Kultursociologiska texter i urval av Donald Broady och Mikael Palme*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposium AB
- Bourdieu, P. (1984/1991) *Kultur och kritik*. Göteborg: Daidalos, Bourdieu, Pierre. 1984/1997. Kultur och kritik. Göteborg: Daidalos.
- Bourdieu, P. (1994/1995) *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingsteori*. Göteborg: Daidalos
- Broady, D. (1998a). *Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg. The concept of capital as an education sociological tool*. Uppsala: Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, ILU. Uppsala Universitet.
- Broady, D. (1998b) *Kulturens fält*. Göteborg: Daidalos
- Broady, D. (2002) Nätverk och fält. I: Gunneriusson, H. (red.) (2002). *Sociala nätverk och fält*. Uppsala: Tryck & Medier.
- Catts, R. & Allan, J. (2012) Social capital for young people in educational and social policy, practice and research. I: Allan, J. & Catts, R.(red.) (2012). *Social capital, children and young people. Implications for practice, policy and research*. Bristol: The Policy Press.
- Creech, A., González-Moreno, P., Lorenzino, L., & Waitman, G. (2016). *El Sistema-inspired programs: A literature review of research evaluation and critical debates*. San Diego, CA: Sistema Global.
- Cross, B., Allan, J. & McDonald, D. (2012) Evaluating an inclusive education programme: lessons in transient social capital. I: Allan, J. & Catts, R.(red.) (2012). *Social capital, children and young people. Implications for practice, policy and research*. Bristol: The Policy Press.
- Doverborg, E. & Pramling Samuelsson, I. (2000). *Att Förstå Barns Tankar - metodik för barnintervjuer*. Stockholm: Liber AB
- Ehrlin, A. & Gustavsson, H-O. (2018). *El Sistema as an Opportunity for Collaboration between School and Home – Parents' Perspectives on an El Sistema-Inspired Activity*. International Journal of Learning, Teaching and Educational Research Vol. 17, No. 8, pp. 36-55, August 2018
- Ericsson, L. & Lindgren, M. (red.) (2011). *Perspektiv på populärmusik och skola*. Lund: Studentlitteratur.
- Fukuyama, F. (1995). *Trust: the social virtues and the creation of prosperity*, London: Hamish Hamilton
- Gunneriusson, H. (red.) (2002) *Sociala nätverk och fält*. Uppsala: Swedish Science Press.
- Gumpert, C. H. & Abbad, G.L. (2009). *Att intervjua barn: med intellektuella och neuropsykiatriska funktionshinder*. Lund: Studentlitteratur.

Gytz Olesen, S. (2004) Pierre Bourdieu. I Gytz Olesen, S. & Peredersen, P. M. (red.) *Pedagogik i ett sociologiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Göteborgs Stad. (2014). *Skillnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg*. Göteborg: Social resursförvaltning, Jämlikt Göteborg

Göteborgs Stad. (2015). *Inriktningsdokument för El Sistema i Göteborg Stad – 15 oktober 2015*. Göteborg: Göteborgs Stad Kulturskolan

Göteborgs Stad. (2017). *Jämlikhetsrapporten 2017, Skillnader i livsvillkor i Göteborg*. Göteborg: Jämlikt Göteborg

Göteborgs Stad. (2018). *Jämlikt Göteborg*. Hämtad 2018-01-01 från Göteborgs Stads officiella webbplats. <https://goteborg.se/wps/portal?uri=gbglnk%3a2016919101420551>

Hasselberg, Y., Müller, L. & Stenlås, N. (2002) Åter till historiens nätverk, I: Gunneriusson, H. (red.). *Sociala nätverk och fält*. Uppsala: Tryck & Medier.

Hofvander Trulsson, Y., (2010). *Musikaliskt lärande som social rekonstruktion. Musikens och ursprungets betydelse för föräldrar med utländsk bakgrund*. Malmö: Musikhögskolan i Malmö, Lunds universitet.

Holmberg, K. (2010). *Musik- och kulturskolan i senmoderniteten: reservat eller marknad?* (Doktorsavhandling). Malmö: Musikhögskolan.

Holmberg, S. & Rothstein, B. (2016). Mellanmänsklig tillit bygger goda samhällen. I Ohlsson, Oscarsson och Solevid. (2016). *Ekvilibrium*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet

Jeppsson, C., & Lindgren, M. (2018). *Exploring equal opportunities: Children's experiences of the Swedish Community School of Music and Arts*. *Research Studies in Music Education*, 40(2), 191-210.

Kuuse, A-K., Lindgren, M. & Skåreus, E. (2016). "The feelings have come to me" – examining advertising films on the Swedish website of El Sistema. *Action, Criticism and Theory in Music Education* 15(1)

Kuuse, A-K. (2018a). "We will fight Goliath" – negotiation of space for musical agency in children's music education. *Research Studies in Music Education*, 40(2), 140-156. DOI: 10.1177/1321103X18771796

Kuuse, A-K. (accepterad 9 april 2018b). "Det är så lätt att känna sig otillräcklig" – musiklärares förhandlingar kring musikundervisning och sociala mål. I Øivind Varkøi, E. Georgii-Hemming, A. Kallio, & F. Pio (Red.). *Nordisk Musikkpedagogisk forskning. Årbok 19*. Oslo: NMH-Publikasjoner.

Kuuse, A-K (2018c). *Liksom ett annat uppdrag: iscensättning av social rättvisa i musikundervisningens retorik och praktik*. (Doktorsavhandling i pedagogiskt arbete) Umeå: Emep Studies in the Educational Sciences. Umeå universitet.

- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (S.-E. Torhell, Övers.) Lund: Studentlitteratur.
- Lesniak, M. (2012). *El Sistema and American Music Education*. National Association for Music Education. DOI: 10.1177/0027432112458408. Music Educators 64 Journal
- Lindgren, M. & Bergman, Å. (2014). El Sistema som idé – konstruktion av ett forskningsprojekt. I: Häikiö, T., Johansson, M. & Lindgren, M. (red.). *Texter om konstarter och lärande*. Göteborg: Art Monitor, Göteborgs universitet.
- Lindgren, M., Bergman, Å. & Sæther, E. (2016). *Construction of social inclusion through music education: Two Swedish ethnographic studies of the El Sistema programme*. Nordisk musikpedagogisk forskning. Årsbok 17, 65–81
- Norsk Kulturskoleråd, Statens Kulturråd i Sverige (2019). *Kulturskolerelatert forskning i Norden oversikt. Rapport*.
- Olsson, B., (1993), *SÄMUS– musikutbildning i kulturpolitikens tjänst?* (Avhandling, Serie: Skrifter från musikvetenskapliga avdelningen, Musikhögskolan i Göteborg). Göteborg: Musikvetenskapliga institutionen
- Putnam, R. (2000/2007). *Den ensamme bowlaren*. New York: Simon & Schuster
- Putnam, R. (1993/2011). *Den fungerande demokratin: medborgandans rötter i Italien*. New York: Simon & Schuster
- Putnam, R. (2017). *Our kids*. New York: Simon & Schuster
- Rothstein, B. (2001). *Social Capital in the Social Democratic Welfare State*. Göteborgs universitet: SAGE Publications
- Rothstein, B. och Kumlin, S. (2005). *MAKING AND BREAKING SOCIAL CAPITAL The Impact of Welfare-State Institutions*. Göteborgs universitet. SAGE Publications
- Sæther, E. (2016). *Musikundervisning för social hållbarhet – ett system i legato. El Sistema i Malmö*. I: B. Bergstedt & H Lorentz (red.). *Interkulturella perspektiv: pedagogik i mångkulturella lärandemiljöer*. (2 uppl).
- Sæther, E., Bergman, Å., & Lindgren, M. (2017). *El Sistema–musiklärare i en spänningsfylld modell för socialt inkluderande pedagogik*. Pedagogisk forskning i Sverige, 22(1–2), 9-27.
- Sæther, E. (2018). *El Sistema in Sweden: Breaking the taken-for-granted's of Music and Arts schools through the habitus crisis*. Finnish Journal of Music Education, 2(21).
- Sarner, C. (2017). *Kartläggning av El Sistema, 2017-12-01*. Stiftelsen El Sistema.

Sarner, C. (2018). *Familjers röster om El Sistema i Kulturskolan i Göteborg – Hur blev det efter 10 år? En utvärdering av kulturskolans arbete med El Sistema, 2009–2018*. Göteborgs Stad

SOU 2016:69. *En inkluderande kulturskola på egen grund*. Stockholm: Wolters Kluwers offentliga publikationer.

Söderman, J. (2019). *Music as bildning. The impracticability of assessment within the Scandinavian educational tradition*. In D. J. Elliot, M. Silverman & G. McPherson (eds.). *Oxford Handbook of Philosophical and Qualitative Perspectives on Assessment in Music Education*. Oxford University Press

Tivenius, O. (2015). *Uppsatsens inre liv*. Lund: Studentlitteratur.

Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Tzanakis, M. (2013) *Social capital in Bourdieu's, Coleman's and Putnam's theory: empirical evidence and emergent measurement issues*. Educatejournal.com

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wibeck, V. (1974). *Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.